

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Poklad v Novém zákoně

Juliana Rampich-Hamariová

Katedra Nového zákona
Vedoucí práce doc. Jiří Mrázek, Th.D.
Studijní program Teologie
Studijní obor Evangelická teologie

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Poklad v Novém zákoně napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Plzni dne 6. dubna 2015

Juliana Rampich-Hamariová

Anotace

Diplomová práce shrnuje výsledky provedených exegetických studií všech čtrnácti textů konkordančně obsahujících slovo „poklad“ (thesauros) v řeckém Novém zákoně, a dále ve třech případech látku pro poklad zástupnou, za použití jazykového rozboru, textové analýzy a dostupných českých nebo cizojazyčných komentářů. K přiřazení jiných termínů, tedy termínu „hřivna“ dochází v evangeliu Matoušově a Lukášově, kde v podobenství o hřivnách jsou splněny vnější i vnitřní atributy hřivny jako „pokladu“. Pro evangelium Janovo, kde označení „poklad“ nenalzáme vůbec, je zvolena pro svůj symbolický význam a vztah k Velikonocům „vonná mast“ v oddíle o Pomazání v Betanii, přičemž janovskou verzi srovnáváme s líčením u synoptiků. Roztříděním dosažených interpretačních rámců všech sedmnácti textů; se dostaneme k několika základním modelům, které charakterizují roli „pokladu“ v Novém zákoně z pohledu materie, alegorie, symbolismu nebo konotace. Poklad je obraz pro něco vzácného, světu nevlastního, s čím máme pramalou zkušenost, protože se s tím nemáme obvykle možnost konfrontovat, a je třeba dát se vést hodnotami, které jsme citem v Duchu svatém přijali za vlastní. Novozákonní poklad je dobrým znakem pro všechno, čím je Ježíšova zvěst, evangelium a Království nebeské.

Klíčová slova

poklad; exegeze; textová komparace; evangelium; Království nebeské

Summary

A treasury in The New Testament

The thesis summarizes conclusions of exegetical studies of all fourteen texts containing a word “treasury” (thesauros) according to concordance of the Greek New Testament, and furthermore in three instances substitutes for treasury, using lingual and textual analysis and accessible Czech and foreign language commentaries. As far as other terms are concerned, a term “talent/mina” is used in the Gospel of Mathew and Luke in The parable of the talent/minas, where “talent/mina” fulfills all internal and external attributes for “treasury”. In the Gospel of John, where we find no term “treasury”, there is chosen “ointment” in the story of Anointing in Bethany for its symbolic

meaning and relation to the Easter, where John's version is compared with description of the story in the synoptic gospels. Classifying of concluding interpretational frames of all seventeen texts, we get several fundamental models characterizing the role of "treasury" in the New Testament from the point of view of substance, allegory, symbolism or connotation. The treasury is the image of something precious, strange to the world, something we have a very small experience with, because we usually have not opportunity to be confronted with it. Therefore we need to be led by the values, we have accepted by feeling of Holy Spirit as ours. The "treasury" in The New Testament is a good characteristic of everything that is a message of Jesus, the gospel and the Kingdom of Heaven.

Keywords

Treasury, exegesis, textual comparison, gospel, Kingdom of Heaven

Poděkování

Srdečně děkuji za čas a podporu svým blízkým a svému vedoucímu práce za odborné vedení.

Obsah

Úvod	7
1. Poklad v synoptických evangeliích	9
1.1. Mt 2,9b-12	9
1.2. Mt 6,19-21	11
1.3. Lk 12,32-34	12
1.4. Mt 12,33-37	13
1.5. Lk 6,43-45	15
1.6. Mt 13,44	16
1.7. Mt 13,51-52	17
1.8. Mt 19,16-22	18
1.9. Hřivny jako poklad	21
1.9.1. Mt 25, 14-30	21
1.9.2. Lk 19,11-27	23
2. Poklad ve Skutcích a epištolách	26
2.1. Sk 8,26-28.....	26
2.2. 2K 4,1-7.....	27
2.3. Kol 2,1-5.....	30
2. 4. 2Tm 1,6-14	32
2.5. Žd 11,23-28	35
2.6. Jk 5,1-6	37
3. Poklad v Janově evangeliu	40
12,1-8 Pomazání v Betanii	40
4. Poklad v Novém zákoně	45
Závěr	51
Seznam literatury	53

Úvod

Diplomová práce se zabývá konkrétním jazykovým jevem, a to užitím slova *thesauros* v řeckém textu Nového zákona. Kromě známých podobenství o pokladu se zabývá také dalšími užitími, které jednoznačnost významu problematizují. Za dílčí cíl má shrnout výsledky provedených exegetických studií všech textů konkordančně obsahujících „poklad“ (*thesauros*) v řeckém Novém zákoně. Jde o celkem čtrnáct výskytů. Osm v synoptických evangeliích, jeden ve Skutcích apoštolů a pět v epištolách. Ve třech případech jsme dále přiřadili látku pro poklad zástupnou.

K tomuto dochází u termínu „hřivna“ v evangeliu Matoušově a Lukášově, kde v podobenství o hřivnách jsou splněny vnější i vnitřní (interpretační) atributy hřivny jako „pokladu“. Vnější atributem zde rozumíme materiální hodnotu předmětu a jeho ne/dosažitelnost. Pro poklad jednoznačné „zakopání“ potkáváme u Matouše, v dubletu Lukášově jde o menší částku, zde se ukrývá pouze do šátku. Interpretačně podobně jsou hřivny pokladem ukrytým, ke kterému je třeba, když se zjeví jeho hodnota, zaujmout rozhodné a aktivní, nikoli pasivní stanovisko.

Pro evangelium Janovo, kde samotné označení „poklad“ nenalzáme vůbec, je zvolena pro svůj symbolický význam a vztah k Velikonocům „vonná mast“ v oddíle o Pomazání v Betanii, přičemž janovskou verzi srovnáváme s líčením u synoptiků.

Za použití jazykového rozboru, textové analýzy a dostupných českých nebo cizojazyčných komentářů je vytvořena exegeze každého z těchto oddílů. Jejím obsahem je vlastní překlad se zohledněním textové kritiky dle *Nestle-Aland 27.* vydání. Z cizojazyčných komentářů svou přínosností vynikla komentářová řada celkově 69 svazků předních novozákonních badatelů *Hermeneia and Continental Commentary*, Augsburg Fortress Press, ze které byly použity příslušné části. Z českých komentářů jde jednoznačně o práce docenta Mrázka. Vlastní práce s textem a se sekundární literaturou dává vzniknout jednotlivým ohledáním zvolených biblických oddílů s důrazem na pozici „pokladu“ v nich jako dílčímu cíli práce.

Řazení textů je dle jejich biblického systému. Tři kapitoly jsou seskupením textů synoptických, epištolních a Skutků a evangelium Janovo stojí samostatně. Řazení samotných textů v nich odpovídá kanonickému pořádku novozákonních knih. Mimo tento pořádek jsou vloženy pouze texty o hřivnách, a to k ostatním synoptickým textům. Čtvrtá kapitola exegetické poznatky aplikuje v přehledu získaných interpretačních rámců „pokladu“.

Tím čtvrtá kapitola obsahuje hlavní cíl práce, kterým je zjistit významové užití *thesauros* v řeckém textu Nového zákona, případně jeho zákonitosti, a studiem textů a jejich vztahu k nejbližšímu okolí a kontextu dané novozákonní knihy, stejně tak jako příslušné starozákonní předlohy, se pokusit analyzovat zamýšlený, případně ustálený význam „pokladu“ jako příměru či symbolu.

1. Poklad v synoptických evangeliích

1.1. Mt 2,9b-12

9b A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi než dorazivší, stála nad tím, kde bylo dítě.

estathé – v rukopisech ze 4., 5. a 8. století, v rodině kodexů 13, většinových textů koiné a mnohých dalších nahrazeno *esté* (aorist passiva zaměněn za aorist activa).

to paidion – stálý svědek prvního řádu majuskulní a většina kodexů z Vetus Latina (Itala) nahrazuje *tou paidiou* (nominativ za genitiv).

10 Když spatřili hvězdu, zaradovali se velikou radostí.

11 Když vešli do domu, uviděli dítě s Marií, jeho matkou, a padše, klaněli se mu (*prosekynēsan*), a otevřevše své poklady obětovali (*prosféro* - přinést, nabídnout, podat, obětovat) mu přinesené (ČEP var. ze svých pokladnic) dary: zlato, kadidlo, myrhu.

eidon – příbuzné kodexy Vulgaty nahrazují *euron* (aor. od *euriskó* – najít, získat, dosáhnout)

12 Potom byli ve snu varováni (*chrēmatisthentes* – ha pax legomena, v dalších u Mt vždy božské varování v Ep. varování nebo oslovení), aby se nevraceli k Herodovi, a jinou cestou odcestovali do své země.

Synopticky ojedinělé líčení Ježíšova dětství se podobá líčení dětství Mojžíšova (Josephus Flavius, Židovské starožitnosti 2, 2.2). Faraonovy znalce Písma u Heroda nahradili mudrci. Jedním z důvodů je ve vytržení pronesená předpověď věštce z východu Bileáma Izraeli: *Vyjde hvězda z Jákoba, povstane žezlo z Izraele*. (Nu 24,15-17), která byla aplikovaná mesiášsky.¹ Pro oznámení „východu hvězdy“ (v. 2) bylo třeba opět mudrců z východů. „Magoi“ jako příslušníci perské kněžské kasty se vyznali zvláště ve hvězdoprapectví a snech. Později se z mudrců stali králové, protože jejich dary byly starozákonně královské (Iz 60,6; Pis 3,6). Dále mohla Matouše při psaní ovlivnit nedávná událost z roku 66 nl., kdy za Neronem přišli mudrcové z Persie na základě hvězdoprapectví se mu poklonit jako světovládci. Méně pravděpodobné se zdá, že by šlo o záznam události konjukce Jupitera a Saturnu v souhvězdí Ryb² v roce 7 př. n. l., protože vidět byla hvězda, ne „hvězdy“. Hvězdy mohly do vyprávění také proniknout skrze antickou víru, že při narození každého člověka

¹ Její užití nacházíme ve 2. židovském povstání proti Římu (132-135 nl.), kdy rabín Akiba vykládá jméno vůdce Simona Bar Kosiby jako Bar Kokba, tj. hvězdný syn.

² „Jupiter byl považován za hvězdu světového vládce a souhvězdí Ryb za znamení konce doby; planeta Saturn byla považována na Východě za planetu Palestiny. Když se setká Jupiter se Saturnem v Rybách, znamená to: V Palestině se v tomto roce objeví vládce konce časů.“ E. Stauffer, *Jesus – Gestalt und Geschichte*, Bern 1957, s. 35.

hvězda vysvitne a při smrti zhasne. Nicméně právě aspekt pohanství, které zvěstuje, má pro Matouše zásadní význam. Židovští znalci písma v Ježíšově životě věděli o mesiášských příslibech pro svůj národ a nenechali se ním, ani nimi pohnout na cestu tolik jako cizí mudrci s poklady, které stejně dobře mohly být i židovské, ale musely přijít „z ciziny“.³

Zajímavá je také rovina srovnání s Lukášem (Lk 2,8-11), kde „světový“ rozměr zprávy zajišťují andělé z nebe místo mudrců z daleka⁴, ale dopad je stejný: rodí se zde zcela obyčejně zcela neobyčejné dítě. S jediným rozdílem: oproti Lukášově verzi, u Matouše nejsou mudrci sami, kdo si spojí souvislosti, a od chvíle, kdy je tu první proskynéze, je tady také meč; vždy ti, kdo Ježíše ctí, mu současně připravují nebezpečí.⁵ Jde o třetí (2; 8) výskyt slova *proskynéo*⁶, které zde nasměrovává pozornost k dítěti a je vyjádřením postoje pohanských mágů k jeho osobě. Počet mágů se odvozuje právě z počtu těchto darů, ale není podložen ničím, jen tradicí. Otevírají pokladnice a nabízejí dary. Připomíná se zde známé proroctví Iz 60,6, kde přicházejí pronárody se svými králi na Sion. Význam darů není znám. Starozákonní líčení (Iz 60,6) znají krále přinášející Šalomounovi zlato a kadidlo, ale chybí myrha. Starocírkevní výklad je alegorický: zlato symbolizuje, že Ježíš je *král*; kadidlo je spojeno s kultem, vyjadřuje jeho božství; myrha anticipuje jeho utrpení - víno s myrhou mu budou dávat před ukřižováním. Matouš víno s myrhou, jak ho známe z Markových pašijí, ale změnil na víno se žlučí, což teorii bourá. Spolu se zlatem se zřejmě chce vyjádřit, že přinesli to nejcennější, co šlo přinést.⁷ Nejbližší okolí užití slova „poklad“ zde zdůrazňuje, že oni přinesli (obětovali) poklady ze svých pokladnic. Jako odpověď na něco, co jim bylo přineseno. Právě hvězda je sem přivedla jako hledačská indicie a pasivita dítěte a matky je zvláštním obrazem nalezeného a nabídnutého daru/pokladu. Absence Josefa zdůrazňuje význam Marie. Po této scéně mudrci na pokyn ve snu odcházejí.

³ Limbeck, 33

⁴ Dokonce se i radují stejnou „velikou radostí“ (*charan megalén*). O radosti, pokladu a jeho předmětech hovoří ve SZ v Iz 39,2 „*Chizkijáš měl z nich radost (charan megalén) a ukázal poslům svou klenotnici, stříbro a zlato, různé balzámy, výborný olej i celou svou zbrojnicí a všechno, co se nacházelo mezi jeho poklady. Nebylo nic, co by jim Chizkijáš ve svém domě a v celém svém vladařství nebyl ukázal.*“, kde následně Izajáš královi prorokuje, že všechny jeho poklady etc. budou odvečeny do Babylonu. Velikou radostí se raduje (*echaresan/ echare chalan megalén*) také Jonáš, když mu nad hlavou vyrostle břečťan (skočec) v Jon 4,6.

⁵ Mrázek, Matouš, 26-27

⁶ *Proskynéo* – formou jde o upadnutí na obličej. Dle řeckého pojetí před bohy, dle blízkovýchodního před nadřazeným, zvláště králem. Mt užívá vědomě a cíleně. Je směřováno téměř výhradně k Ježíši prosebníky a učedníky. 28,17 jako věřící a protikladná reakce proti pochybnostem o vzkříšeném Pánu. Luz, Matthew 1-7,114

⁷ Luz, Matthew 1-7, 114-115

1.2. Mt 6,19-21

19 Neukládejte si poklady (ČEP var. zásoby) na zemi, kde je ničí mol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou.

20 Ukládejte si poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají a nekradou.

21 Neboť kde je tvůj (váš) poklad, tam bude i tvé (vaše - rukopisy) srdce.

Horské kázání (kap. 5-7), je klasicky problematické ve výkladu. Pojaté jako návod k aplikaci si činí nárok na naši zkušenost a naše přesvědčení o životě (stejně tak jako na náboženské a morální etablování Desatera). Právě otázka po aplikaci v životě nás od jeho významu ale odklání. Matouš nám v něm zvěstuje Boží vůli. Proto otázka zní: „Jak můžeme jeho požadavky uplatnit v životě? Nejsou přetěžující?“, ale: „Věřím já, že Bůh chce to, co zde čteme?“ A ani další otázka po této by nezněla: „Jaké důsledky z toho plynou?“, ale: „Chci já to, co chce Bůh? Chci si přivlastnit jeho vůli?“ I to může být osobně přetěžující, potom je odpověď „Nemohu tomu věřit, že bych mohl obstát před touto vůlí.“ Pak jsme ovšem u tématu malé víry učedníků a závěrečná otázka, která nahrazuje tu pomyslnou „Dá se s Horským kázáním dělat politika?“, zní: „Existuje cesta, po které mohu jít dál než moje malá víra a chci po ní jít?“. ⁸ Celým Kázáním na hoře se vine nit: buďte jako Bůh, jedněte ve stylu Božího království. Buďte milosrdní, buďte odpouštějící a přeneste tak Království nebeské na zem. To je zřejmým ukazatelem cesty. Gramaticky: je tam vždycky nějaké *tak jako*. Jako v nebi – tak i na zemi. Blahoslavení milosrdní – protože k nim budou milosrdní v Božím království. A je-li otázka po požadavcích Horského kázání a Božího království, pak odpověď je (Ga 5,22) láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost, protože to je ovoce Ducha. Poklad v nebi, v Božím království, je spíš než objem něčeho někde, životní pocit, obraz bezpečí, které vám nikdo nemůže vzít. Vzít vám můžou skoro všechno. Nebo to samo může vzít za své. Ale je něco, co vám nikdo nevezme, co – obrazně řečeno – můžete deponovat v nebi, v jiný čas.⁹ Mol jako symbol pozemské destrukce (Iz 51,8; Sir 42,13) je v logickém celku s mravním ponaučením nesbírat poklady. Na Blízkém Východě je oblečení přirozeným vyjádřením bohatství. *Brósis* nicméně není bezpodmínečně „rez“ (získali jsme z Vul *aerugo*) a neodpovídá to ani tomu, že by drahé kovy či kameny mohl zničit. Ze semitského výrazu uvažujeme nad červotočem, což by odkazovalo na jiný druh střádaného materiálu. Kopání zde dává smysl v kontextu palestinského zvyku peníze zakopávat a podkopávat tunely či se vkopávat skrze hliněné zdi. Pozitivním nařízením je sbírat nebeské poklady: analýzou kontrastu mezi v. 19 a 20 docházíme k tomu, že především charitou a

⁸ Limbeck, 59-60

⁹ Mrázek, Matouš, 154-158

almužnami. Napomenutí je vyostřeno ve v. 21. navzdory k tomu, že nemáme přímé židovské paralely, uvažování je židovské, „srdce“ je lidským středem. „Poklad“ ukazuje, kde lidé žijí, kde je střed jejich obývání a co je jim nejdražší. Verš nemůže stát sám o sobě, ale jako univerzální poučka je jeho vztah k pozemským pokladům intenzivní.¹⁰

1.3. Lk 12,32-34

32 Nebojte se, malé stádce, protože se zalíbilo Otcí vašemu dát vám království.

33 Prodejte, co máte, a dejte almužnu. Udělejte si měšce, které se nerozpadnou, nevyčerpateľný poklad v nebi, kam se zloděj nepřiblíží a kde mol neničí.

34 Neboť kde je váš poklad, tam bude i vaše srdce.

Ve v. 22-32 přebírá evangelista výroky z pramene Q¹¹, které popisují důsledky vyprávěného podobenství o boháči a stodolách (13-21). Semitská dikce „malých stádců“ a odkaz na Zach 13,7 (*Bij pastýře a ovce se rozprchnou! K maličkým však obrátím svou ruku.*) vede k domněnce, že nejde o pozdní produkci komunity. Negativní vztah k majetku ho může umisťovat také do kumránské náboženské skupiny.¹² Mohlo být izolovaným rčením, přislibujíc následovníkům Krista královské zásluhy, které díky klíčovým slovům „království“ a „Otec“ bylo připojeno k současnému kontextu. Snad i ve vztahu k mučednictví. Druhé dva verše mají paralelu v Mt 6,19-21 navzdory jiné formulaci. Názory se různí, zda oba evangelisté vycházeli ze stejného pramene, nebo existuje možnost dvojí verze pramene Q. Matoušovská verze je rytmičtější a má poetický paralelismus, což u Lukáše chybí. Lukáš se vyznačuje pozitivními příkazy a je potlačen matoušovský rozdíl mezi poklady pozemskými a nebeskými. Ti, kteří dali důvěru v Boha, mají k pozemským statkům zcela nový přístup, jejich význam je utilitární, pozornost se

¹⁰ Luz, Matthew 1-7, 331-332

¹¹ Mt 6,25-34

¹² „Stádce“ také jako obraz Izraele/Judy (Jer 13,17 *slzy mi proudem potečou z očí, až bude Hospodinovo stádce vedeno do zajetí.*). Samostatně stojící, by text odkazoval na příchod spásy spíše, než na Soud nebo nadvládu pohanů. Obvykle se správně předpokládá, že byl prosloven k těm, kteří již na Ježíšovo povolání odpověděli a kteří mají být naplněním tohoto proroctví. Otázka, zdali Ježíš mohl takto mluvit, je otázkou, do jaké míry byl Ježíš ve spojení s náboženskými skupinami svých dnů. Otázka shromažďování majetku zajímala kumránské náboženské extatiky. Ježíšovské vyhlášení Království a Soudu ho spojuje s Janem Křtitelem, který také má obavu o spásu pokřtěných zůstatků Izraelského lidu (Lk 3,8). Dále jeho zkušenost odmítnutí a vědomí, že zachovalá hrstka Izraele může koexistovat s univerzální spásou, poukazuje, že Ježíš počítal se spásou zbytku vyvoleného izraelského lidu. Nolland, 689

soustřeďuje na to, k čemu je užít. To „*Prodejte, co máte, a rozdejte to.*“ v návaznosti na svůj pramen zde Lukáš zobrazuje židovské učení o milodaru¹³. Nemáme hledat vezdejší obživu, máme hledat boží království, které je zde, jako doplnění prosby Otčenáše o jeho příchod (11,2), také zaslíbené. Vzdejte se pozemských věcí a vyhrajte ty nebeské. Vzdejte se toho, čeho musíte, i když nechcete, abyste nepřišli o to, co bude následovat. Vzdát se majetků nám doporučuje i davidovský Ž 112, takové konání „má oporu v Bohu“. Pozemské statky mají mnoho protivníků a nikdy nepřivádějí ke klidu, ty uložené v nebesích stráží Bůh, který nikdy nespí, jak deklaruje Cyril Alexandrijský.¹⁴ Druhý příkaz: opatřte si (*poiésate heautois* srov. 16,9) měšce, které se nerozpadnou (*mé palaioumena*, Žd 1,11) - odkazuje k pokladnici, která by uchovávala nebeský poklad, ta by nesměla podléhat zkáze, ne jako ty pozemské měšce, které způsobují vlastníkům jen úzkost. *Thesaurus* je zde obsahem měšců, v apozici k pokladnici (srov. 6,45 „z pokladu svého srdce vydává“). Takové uložení by bylo nepomíjející. Mol je zde zmíněn, protože obvyklou formou bohatství ve starověku byly drahé látky, a protože může také napadnout měšec. Opět se zde ozývá pomíjivost pozemských statků. Není jednoznačný význam metafory: co je poklad v nebi? Židovské písemnosti naznačují, že milodar uchovává majetek pro nepříznivé časy; spravedlivý člověk tak uchovává život pro sebe u Pána.¹⁵ Kde je váš poklad, tam bude i vaše srdce – sekulární řecká literatura (Sextus Empiricus, Epictetus) se v důrazu tohoto tvrzení shodují. Výsledkem by mohlo být buď „následuj to, jak byly peníze užity, a dojdeš k srdci, které je užilo“ nebo „srdce půjde za investicí“. První je zřejmě správně: srdce, které je s Bohem, bude srdcem, které má Království nebeské stále na zřeteli.¹⁶ Je-li poklad člověka uložen v nebi, zvláště skrze pomoc chudým, jeho srdce bude soustředěno na Boha. Na druhou stranu, když se někdo soustředí na shromažďování majetku, nemůže jeho pozornost být zcela obrácena k Bohu. Ten samý člověk nemůže sloužit Bohu a penězům (16,13), ale může sloužit Bohu správným užitím peněz.¹⁷

1.4. Mt 12,33-37

33 Buď udělejte strom dobrý, a jeho ovoce bude dobré, nebo strom zlý, a jeho ovoce bude zlé. Protože po ovoci strom se pozná.

¹³ Tob 4,8n *Prokazuj milosrdenství podle toho, jak hodně máš; máš-li málo, neboj se prokazovat milosrdenství i z mála. Dobrý poklad si tím ukládáš pro den nouze. Milosrdenství totiž vysvobozuje ze smrti a nenechá tě, abys vešel do temnoty.*

¹⁴ Just, 210

¹⁵ Marshall, 525

¹⁶ Nolland, 689

¹⁷ Stein, 353

34 Plemeno zmijí, jak může být vaše řeč dobrá, když jste zlí? Čeho je srdce plné, to ústa mluví.

35 Dobrý člověk ze svého dobrého pokladu (srdce svého) vynáší dobré a zlý člověk ze svého zlého pokladu (srdce svého) vynáší zlé.

36 Pravím vám, že z každého planého slova, jež lidé promluví, vydají počet v den soudu.

37 Protože svými slovy budete ospravedlněni a svými slovy budete odsouzeni.

V Matoušově evangeliu se nacházíme v řeči o Království nebeském a jeho příchodu (kap. 11 a 12), na které navazují v kapitole 13 podobenství o Království nebeském.¹⁸ Ježíše nařkne jedna skupina farizeů (že užívá nečisté, démonské praktiky), a přichází někdo jiný a žádá znamení (12,38), jde o konstantní diskuzi. Všeobecnému teologickému i obecnému názoru odporovalo celé Ježíšovo vystupování. Ježíšovy úspěchy sice občas vedly zástupy k úžasu (v. 22), ale zázraky jsou dvojsečné a farizeové o nich soudí, že jsou Belzebulovy činy zla (v. 23n). Říše zla je v obecném povědomí jednotná a zaměřena na zničení života. Ježíšovy činy ale ozdravují a oživují, jaký to dává smysl? Bůh těmto lidem zjevuje Boží království a projevuje se jako rozhodující síla ve světě.¹⁹

„*Udělejte strom*“ (*poiésate*) evokuje celý proces pěstování stromu. Nejenom „zasadte“ (ČEP), ale „čiňte“ (Bkr). Protože něco zplodit, zahájit projekt, ještě nevynáší ortel nad tím, jestli jeho ovoce bude zdravé nebo nemocné. Ten proces péče o věc nebo tvora je obsáhlejší. Ale *poiésaté* může také znamenat „vezměte (si takový) strom“, vezměte si za příklad strom, volněji: od zdravého stromu očekáváte, že bude mít zdravé a dobré ovoce. A naopak: když z něčeho sklídíte zdravé a dobré ovoce, je se stromem všechno v pořádku. To aplikuje na uzdravování: je-li ovoce dobré, jak by strom mohl pocházet z ďábla? Stejně tak na slova, jak by dobré srdce mohlo produkovat zlá slova (Mt 15,18 *To však, co z úst vychází, jde ze srdce, a to člověka znesvěcuje.*)? „Jaká jsou ústa, taková je řeč“, byla zavedená rabínská moudrost, a také další písemnosti dokládají rozšíření tohoto pořekadla. Řešení tkví uvnitř člověka, v jádru stromu, kterého činy a slova jsou nějaká. Právě *rhéma argon* (plané/marné slovo) je ten nástroj, který může ublížit a planý bude také jeho strom. V opozici k logos má réma přímější smysl a znamená „mluvené slovo“. *rhéma argon* je v souvislosti s věcí slovo neužitečné, plané. Velmi přesné užití řeckých slov u Mt nutí k upření pozornosti na to, že v 7,15-20 jsou ovocem činy, zde jsou ovocem slova. Pokud slovo nevede k činu, je *argon*, zbytečné, plané, bez užitku. Tak se může naše rčení stát moralismem, jaký znala i

¹⁸ Laymon, 610

¹⁹ Limbeck, 153-154

helénistická literatura, proti tlachání. V Mt evangeliu má ale preciznější význam. V soudný den budou lidská slova posuzována, zda přinesla činy a u Mt jsou to činy lásky. To platí pro farizeje, ale také výstražně pro církev a její mluvení a konání. Poklad je zde obsah srdce, naplnění truhlice dobrým či nemocným. Poklad není nadpozemský, ale je uvnitř nás, stejně jako míza stromu dobrého ovoce je dobrá. Ovocem jsou slova, ze kterých bude vydán počet. Jejich kvalita závisí na pokladu, budou dobrá nebo planá. Poklad je dobrý nebo planý v závislosti na hnojení, roubování, máme ho „udělat“/zasadit, stává se díky nám. Plemenem zmijím nazval farizeje již Křtitel. Ježíš označení ještě jednou zopakuje 23,33. Metaforické užití pokladu zde zahrnuje myšlenku plnosti dobra nebo zla v prvním přímém Ježíšově útoku na oponenty. Augustin se zabýval myšlenkou, zda už nyní jsou farizeové odsouzeni a došel k názoru, že ne, mnozí jiní správně uvažují, že ano. Samozřejmě Mt předpokládá, že farizeové budou pokračovat ve svém konání k cíli, kterým je smrt Ježíše. Celý jeho příběh je potvrzením jejich zla.²⁰

1.5. Lk 6,43-45

43 Dobrý strom nedává špatné ovoce a špatný strom nedává dobré ovoce.

44 Každý strom se pozná po svém ovoci. Vždyť z trní nesklízí se fíky a z hloží hrozny.

45 Dobrý člověk z dobrého pokladu svého srdce vydává dobré a zlý ze zlého vydává zlé. Jeho ústa mluví, čím srdce přetéká.

Po povolání Dvanácti (6,12-16) jde o součást Kázání na planině (6,17-49), na které navazuje aplikace Skutky uzdravení (7,1-50). Do diskuze o odsouzení a milosti vkládá Lukáš podobenství o slepci vedoucím slepého a učiteli, který není nad učitele. Což se zdá mimo kontext, ale navazuje to na následující text. Protože vůdce nemůže mít třísku v oku a když někdo soudí svého bratra, je to důkaz, že není vůdce ani učitel. To vše ilustruje potřebu církve Lukášových dní. Na stejný cíl míří také slova o stromu a ovoci; člověk musí být vždy v jednotě vnitřní a vnější a jeho činy jsou svědectvím jeho víry.²¹ Je hypotéza, že Ježíšova úsloví se ústně přenášela a používala v polemikách. Dovětky „Pane, Pane“ (46) a „poklad srdce“ (45) byly k originálu o dvou stromech zřejmě přidány za účelem takové polemiky. Oproti tomu Lk ztrácí osten proti špatným učitelům a lži-prorokům, který nacházíme v dubletu Mt 7,16-20. Lukáš a tradice před ním zřejmě myslí daleko více na přínos věřícím obecně.

²⁰ Luz, Matthew 8-20, 210-211

²¹ Laymon, 683

Kalós znamená *dobré* zde více než *krásné*, a *saprós* více *zlé* než *zkažené*. Nemluvíme o stromech. Lukáš tento zemědělský výklad jako člověk z města chápe jen vzdáleně a užívá ho jen metaforicky. Už Jeremiáš (2,21) se dotazuje: *A já jsem tě zasadil, révu ušlechtilou, samou spolehlivou sadbu. Jak ses mi mohla proměnit v révu planou a cizí?* „Zplanělosti“ Lukáš útočí na zasloužilé křesťany, kteří by rádi věřili, ale nárokům své víry dostát nechtějí.²²

Pozornost přechází od obrazu k předmětu. Vše se rozhodne v srdci. A dokud srdce nepřijme Slovo od Boha, zůstává nemocné. A z takového nic dobrého vzejít nemůže. Ti, co věří, jsou ale vyzváni stále dobré vynášet na světlo z pokladu srdce. Máme-li na zřeteli, co tomuto úsloví předchází, vidíme, že oddíl klade etické požadavky nejen na činy, ale také na slova věřících. Na tyto dva projevy je zvláštní důraz kladen také v lukášovské verzi přikázání lásky k nepřítelům 6,27-28 *Milujte své nepřátele. Dobře číňte těm, kteří vás nenávidí. Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují.* Ve v 39-45a se věnuje činům. Od 45b se dostáváme ke slovům a k metafoře o nich. Co lidé říkají, vychází z nich a jsou za to zodpovědní. Nerozlišuje se mezi pokrytectvím a upřímností. Kvalita slov závisí na kvalitě srdce. Ústa na to mají pramály vliv. Ve chvílích, kdy mluvíme, aniž bychom cokoli říkali, jsme touto starou pravdou zaskočeni. Je to tak, že mluvíme jen, když máme plná srdce? Není zde téměř rozdíl mezi činy a slovy. Rozdíl vyvstává mezi vnitřním a vnějším světem člověka. Čím hlouběji víra proměnila, obnovila srdce, tím rozhodněji jsou tímto rozhodnutím postižena etická rozhodnutí člověka.

1.6. Mt 13,44

Království nebeské je jako poklad ukrytý v poli, který někdo najde a skryje; z radosti nad tím jde, prodá všechno, co má, a koupí to pole.

Zdánlivě interpretačně snadné podobenství komplikuje matoušovský kontext. Ne úplně zapadá mezi podobenství o pleveli a o rybářské síti. Nemůžeme pořadí svést na zdroj a ani argument, že pole mají první dvě podobenství společné, není průkazný.²³ Společný má podobenství ale princip se sousedícím podobenstvím o perle (v. 45-46). Hlavní postavy těch dvou podobenství toho nemají na první pohled příliš společného, jistě ne majetek. První je námezdný dělník, druhý je bohatý obchodník. Oba se dostávají ale do situace, která může změnit jejich život. Nezaslouženě přicházejí k pokladu, který lidé potkávají jen jednou za život. Takový poklad všichni chtějí najít a on se objeví v nejméně čekané a nejméně vhodné době a podobě. Žádá pevného rozhodnutí vstoupit do proudu událostí. Dáme-li všanc vše, co máme, už je to

²² Bovon, 250-251

²³ Luz, Matthew 8-20, 276

jen buď - a nebo. Střední cesta z tohoto rozhodnutí neplyne. Může to dopadnout tak, že vše ztratí. Mohou se rozhodnout vyčkat. A na konci může být jen povzdech „jaké by to asi bylo“. Nebo jít za příběhem, který se jim nabízí. Příběh proměněných nabídek, využitých šancí. Je to příběh ježíšovského povolání a následování. Lk 14,33 *Tak ani žádný z vás, kdo se nerozloučí se vším, co má, nemůže být mým učedníkem.* A je to příběh boží milosti. Poklad (Království nebeské) je to, co je skryto od založení světa (v. 35; Ž 78,2) ve světě (poli, v. 38). Ten, kdo ho najde, na něj vsadí vše, všeho se vzdá, aby mohl vše získat (podíl na věčném životě 19,29). Dějiny výkladu vidí prvořadě alegorizaci, která se nabízí (v. 38 Pole je svět.) Origenes vidí dvě možnosti: buď je polem Písmo a pokladem Kristus, potom práce na poli je vždy dobrá, ale poklad se může úplně minout, a o to nejdůležitější přijít. Nebo je polem Kristus a pokladem jeho zvěst. Naslouchat, ale neuvěřit je jako obdělávat, ale nenajít.²⁴

1.7. Mt 13,51-52

51 („řekl jim Ježíš“), „Pochopili jste to všechno?“ Odpověděli: „Ano.“

52 A on jim řekl: „Proto každý zákoník, který se stal učedníkem království nebeského, je jako hospodář, který vynáší ze svého pokladu nové i staré.“

V kapitole 11 a 12 potkáváme podobenství o Království nebeském. Proto je důležité se ptát: pochopili jste to všechno? Nic důležitějšího už nepřijde. Je třeba se dobře soustředit, protože i to, co zde zdánlivě bez kontextu zaznívá: o hospodáři, který vynáší nové i staré z pokladu na to navazuje. Téma nepochopení zarezonuje i v následujícím kázání v Nazaretu (v. 53-58). Pochopit, co je pod povrchem a co je ten poklad, se tak nabízí v kontextu celé Ježíšovy řeči. Boží království je to přítomné, do čeho je třeba jen v pravou chvíli najít cestu a vynést na světlo, co je třeba.

Předně je zajímavá terminologie: počítá se tady se zákoníky, kteří se stali učedníky. Nová křesťanská církev nachází pro sebe nové zdroje ve Starém zákonu. A zákoník, který na tento přístup přistoupí, se stává učedníkem nebeského království. Právě on, který Zákon zná nejlépe, může z něj vynášet to, co pomůže Boží království pochopit a přiblížit se mu. To, co Nový a Starý zákon spojuje, to, kde se nejvíce projevuje boží milost. „Poklad“ je místo, kde jsou vzácnosti. Hospodář v pokladnici nachází i nečekané věci, na které už se zapomnělo, nebo se najednou ukážou v novém světle. Jejich hodnota zůstává, i

²⁴ Skutečnost znovuobjevení nalezeného pokladu byla vykládána jako tzv. *disciplina arkana* – v době pronásledování se dělala misie, ale nesmělo se vyradit vše. Mrázek, O kozlech, 57

když se život změnil nálezem nového pohledu. Jen se dostanou do nového kontextu. Nalezení pokladu neznamená všechno zahrnout, stejně jako nové v pokladu nemusí mít větší hodnotu než staré. Poklad je Písmo.²⁵

1.8. Mt 19,16-22

16 A hle, jeden k němu přistoupil a řekl: Učiteli, jaké dobro (*akuz*) mohu udělat, abych získal život věčný?

17 Řekl mu: Proč se mě ptáš na to, co je dobrého (*gen*)? Jeden je dobro (*nom*). Jestli chceš vejít do života, zachovávej přikázání.

(čtení podle paralelních míst: *Ti me legeis agathon? Oudeis agathos ei mé heis ho Theos* (Mk 10,18) Proč mi říkáš dobrý? Nikdo není dobrý, jedině Bůh. ČEP)

18 Říká mu: Která? Ježíš odpověděl: Nebudeš zabíjet, cizoložit, krást, křivě svědčit,

19 Cti otce a matku, miluj svého bližního jako sám sebe.

20 Mladík mu odpověděl: To vše jsem dodržoval (přidávají *ek neotétos mou*; Lk 18,21 *od mé mladosti*). Co mi ještě schází?

21 Ježíš mu řekl: Jestli chceš být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří (*ta hyparchonta*), a dej chudým a budeš mít poklad v nebi. A pojď, následuj mě.

22 Když to slovo mladík uslyšel, odešel zarmoucen, měl mnohý majetek (*ktémata polla*).

Kritika bohatství v Matoušově evangeliu má židovské kořeny. Základní tradice se skládá z několika prvků: prvním je starozákonní přesvědčení, že soukromý majetek sebou nese sociální zodpovědnost. Toto přesvědčení sdílí četní proroci a Deutronomium a nacházíme ho v raném judaismu. Dále negativní postoj k bohatství vyvstává také v apokalyptických společenstvích. Bohatství je součástí d'áblova aiónu. Důležité je židovské pojetí konverze. Ať už se podíváme na komunity ovlivněné Kumránem, kde je důležitý původ majetku a odklon od „světa klamu“, nebo judaismus ovlivněný kynismem, kdy svoboda od majetku je osvobozením člověka. Pro následovník Ježíše jde o sounáležitost s královstvím Božím. Historicky je matoušovská církev poznamenána potulnými charismatiky a Ježíšovým vztahem k majetku, identifikace s Ježíšovými učedníky ji přivedla také na cestu odmítnutí majetku. Vystala dlouholetá zkušenost z misionářského působení a života sborů, které odmítly světské bohatství, a požadavek odložení majetku mohl být velmi

²⁵ Mrázek, Matouš, 245

důležitým znakem poslušnosti Krista. Pak taková scéna jako s mladým mužem mohla být ve sborech dost častá.²⁶

Muž se Ježíše ptá po „dobré“ věci, kterou má učinit, aby dosáhl věčného života. V poznámce dodejme, že Mt vidí *věčný život* (16) a vstup do Království jako synonyma. Věčný život zde pravděpodobně znamená nikoli nekončící život, ale život ve věku, který teprve přijde, dle toho, že *aiónion* vychází z *aión* (*věk*).²⁷ Otázka po životě věčném následuje biblickou tradici. Dobro je boží vůle, která je v Zákoně nade vším. Rabínská tradice otázku po dobru ztotožňuje s otázkou po boží vůli. Tím je nastoleno téma oddílu. Problémem je, jak vstoupit do království nebeského. Ježíš otázku odmítá. Co je „dobro“ se přece všeobecně ví.²⁸ K tomu Ježíš nemá ambice něco dodávat. Místo toho Zákon a Proroky naplňuje (5,17). Proto tazatele odkazuje na Tóru.

Otázka „která?“ Ježíše vede k vyjmenování některých přikázání druhé desky Zákona. Používá stejných tvarů jako Bible Matoušovy doby, Septuaginta (futurum místo konjunktivu), pořadem přikázání následuje židovskou Bibli a své antiteze (5,21-30). Přiřazení přikázání o rodičích z první desky má stejně jako Marek, v židovské společnosti mělo stejné sociální důležitosti, kterou mu v 5,1-11 také přiznává. Lásku k bližnímu přidává z Lv 19,18 a označuje ho ve 22,36-40 jako jedno ze dvou přikázání, na kterých vše stojí. Jsme upomínání, že láska k bližnímu doprovází lásku k nepříteli a vede k dokonalosti (*téleios*) nebeského Otce (5,43-48).

Poprvé zde Mt označuje muže jako „mladého“ (*neanískos*), to je ten, kterému ještě nebylo třicet let. Historici uvažují, že právě takoví byli nejčastěji Ježíšovi následovníci: mladí lidé, kteří se rozešli se svými rodinami a jejich vlastnictvím a odešli na cestu potulných charismatiků. Jiní v tom vidí metaforu fází lidského života: mladík chce vyrůst, dozrát v opravdového muže (*téleios* v. 21)... Vysvětluje Ježíši, že plnil všechny nařízení, což Ježíš nezpochybní. Co si ale on a okolo stojící myslí o mužově odpovědi? Každý seznámený s Kázáním na hoře a s jeho nároky na člověka, ví, že není možné si přikázání tak snadno odškrtnout. Nicméně Ježíš ho bere vážně a nezahanbí ho, protože v jeho očích i tento muž hledá „lepší spravedlnost“ (srov. 5,20). Ptá se, co dalšího ještě má dodržovat, protože jako Žid věří, že dobro se skládá z dodržování četných nařízení.

²⁶ Luz, Matthew 21-28, 514

²⁷ Laymon, 633

²⁸ Dějiny výkladu se zde museli vyrovnat s problémem, protože Vulgata a *textus receptus* odkazují k Mk. To se stalo vhodným argumentem proti gnostikům (Otec, Stvořitel, Zákonodárce je ze své podstaty dobrý), ale selhávalo proti ariánům (Bůh je ze své podstaty dobrý, Syn pouze *per participationem*). Problémem se zabývala řada autorů včetně Ambrože Milánského (*Expositio in Lucam*). Luz, Matthew 21-28, 511.

Ježíš na první pohled tento přístup k problému přijímá a dokonce tedy nabídně další úkol: prodat celý svůj majetek a stane se dokonalým. Požadavek, který byl kladený na Ježíšovy následovníky obecně. Matoušovo pochopení dokonalosti není řecké povahy, která vidí lidský ideál, ztělesnění moudrosti a ctností. Matouš je zakořeněn v židovské biblické tradici, kde *τέλειος* odpovídá

(v srdci; být celým srdcem s Bohem- obvyklé v deuterokanon.), tedy celistvé a nenarušené společenství s Bohem (1Kr 11,4). Protestanté jsou hotovi vysvětlit matoušovskou „dokonalost“ kvalitativně, nikoli kvantitativně, oproti esencům z Kumránu, kteří chtěli s Boží pomocí dodržovat všechna přikázání. Matouš „být dokonalý“ nevidí jako cestu, která příležitostně povede k „dokonalosti“, spíše „kdokoli se stane učedníkem Ježíše, je dokonalý“. Nenarušené obecnství s Bohem je část pochopení dokonalosti. Spolu s pohledem na paralelu 5,38 se dostáváme ke třem bodům matoušovského konceptu dokonalosti: Zaprvé dokonalí jsou Ti, kteří přikázání vidí ve spojení s láskou k nepříteli a k bližnímu. V tomto smyslu je požadavek na mladého muže radikálním vyjádřením tohoto přikázání, které pro Ježíše nezná hranic. Dokonalost je láska. Zadruhé je zde ale i kvantitativní hledisko. Být dokonalý znamená jít za hranice toho, co je obvyklé a běžné. Dokonalost je plná oddanost a poslušnost. A zatřetí Dokonalost, jako problematika celkového odevzdání se Kristu, se v našem textu projevuje zvoláním „následuj mě“ (*akolouthei moi*), stejně jako kázáním na hoře (kap. 5), které uvádí povolání učedníků (4,18-22). Tak se dostáváme k nejdůležitějšímu aspektu dokonalosti: dokonalost je následování Ježíše. Tím se vyjasňuje, že pro Matouše není dokonalost něco vyhrazeného pro pár vyvolených lepších křesťanů, stejně tak tím není učednictví. Naopak, následování, tedy dokonalost, je esencí, základním požadavkem kladeným na křesťana. Všichni jsou povoláni k dokonalosti, „chceš-li“ (*ei theleis*) zde má takovou váhu jako ve v. 17, muž je svoboděn ignorovat to, co následuje. Volba hromadění majetku je daleko méně závažná, než láska k nepříteli nebo učednictví, není ale nádstavbou, nečím nad rámec, leží v základu předpokladu následování. Míjí se to také s oblíbeným protestantským výkladem, že mladíkův problém bylo, že byl „příliš“ připoután ke svému majetku. To leží v kontrastu s učedníky ve v. 27, ale nevypovídá o charakteru církve Matoušovy doby, protože všichni zřejmě ani tam nebyli putující charismatici. Koexistence středověké církve s poustevníky, řády a hnutími chudých zrcadlí vztah charismatických a etablovaných následovníků Krista později v prvotní církvi. Tři nároky, tzv. *consilia evangelica* (chudoba Mt 19,21; cudnost Mt 19,12; následování Mt 19,21), jak byly označeny až ve středověku, se ale ukázalo, že jen nemnozí jsou schopni ve vztahu k Mt 19,21 dodržet. Z toho vzešly dva druhy povolání: jedno k dokonalosti a jedno ke každodennosti. Středověcí exegeté tuto dvojakost nacházeli již v novozákonní zvěsti. Vedle apoštolů, kteří všeho zanechali, byli ještě Nikodém, Gamaliel a Josef z Arimatie. Bůh vylil svou milost na „dokonalé“, kteří byli povoláni

k chudobě a cudnosti *vita apostolica*, a mimo to jsou tam ti druzí. Matouš zbavení se majetku vidí nikoli jako zákon pro všechny, ani jako radu pro pár vyvolených, ale jako výzvu všem, aby vyrazili touto cestou nejdál, jak je to možné směrem, k lásce. Za žádných okolností nejde o něco bezbolestného, nestačí neviset na bohatství nebo odevzdat pár drobků z vlastního přebytku. Poklad na nebi a na zemi jsou pro Matouše vzájemně se vylučující. Otázka po majetku se stává otázkou humanity.²⁹ A kladná odpověď na přijetí zodpovědnosti majetku vede k dokonalosti, jako průvodnímu jevu na cestě k pokladu. Poklad je dosažitelný skrze život v podmínkách, které nejsou rovné, a které kladou na různé lidi různé požadavky, a skrze vypořádání se osobně a zodpovědně s tímto faktem. Blahoslavení chudých a plačících (5,3-4) dává hodnotu nejen jejich životu, ale také životu těch, kteří se rozhodnou investovat do „lidských zdrojů“. Kteří své poklady nechají vstoupit do jejich naplnění, zhodnocení. A naleznou tak poklad zcela jiných rozměrů.

1.9. Hřivny jako poklad

1.9.1. Mt 25, 14-30

14 Jako když člověk, který cestuje pryč, zavolal své vlastní služebníky a předal jim svůj majetek.

15 Některému dal pět talentů, některému dva, některému jeden – podle vlastní síly (schopnosti), a odcestoval.

16 Ten, který dostal pět hřiven, ihned odešel a podnikal s nimi a získal dalších pět.

17 Stejně ten, který měl dvě, získal další dvě.

18 Ten, který přijal jednu, odešel, vykopal zem a ukryl stříbro svého pána.

19 Po dlouhém čase přichází pán oněch služebníků a žádá od nich účty.

20 Přistoupí ten, který přijal pět hřiven, přinese jiných pět hřiven a povídá: Pane, pět hřiven jsi mi předal, hle, jiných pět jsem získal.

21 Řekne mu jeho pán: Dobře služebníku dobrý a věrný: nad málem jsi byl věrný, nad mnohým tě ustanovím. Vejdi do radosti svého pána.

22 Přistoupil i ten s dvěma hřivnami a řekl: Pane, dvě hřivny jsi mi dal, hle jiné dvě jsem získal.

23 Řekne mu jeho pán: Dobře služebníku dobrý a věrný: nad málem jsi byl věrný, nad mnohým tě ustanovím. Vejdi do radosti svého pána.

24 Přistoupil i ten, který přijal jednu hřivnu a řekl: Pane, věděl jsem, že jsi tvrdý člověk, sklízíš, kde jsi nezasel a shromažďuješ, kde jsi nerozhazoval.

25 Báł jsem se. Šel jsem a ukryl tvou hřivnu v zemi. Tady ty svoje peníze máš.

²⁹ Luz, Matthew 21-28, 514

26 Jeho pán odpověděl: špatný sluho a lenochu! Věděl jsi, že sklízím, kde jsem nezasel, a sbírám, kde jsem nerozséval

27 Měl jsi tedy vložit to stříbro k bankéřům a já bych přišel a vzal si to i s úrokem.

28 Vezměte mu tu hřivnu a dejte tomu, který má deset

29 Protože každému, kdo má, bude dáno a přidáno. Tomu, kdo nemá, bude vzato i to, co má

30 A toho neužitečného služebníka vhod'te do tmy venku. Tam bude pláč a skřípění zubů.

Pro podobenství kapitoly 25. je společné, že nevíme dne ani hodiny, kdy Syn vlastně znovu přijde. Člověk musí být připravený pořád a na všechno. Pro nevěrného služebníka přišel pán příliš brzy, pro pošetilé družičky (25,1-12) zas přišel příliš pozdě. Podobenství o hřivnách (13-30) a o posledním soudu (31-40) uzavírají synoptickou apokalypsu, vypovídající o eschatologickém výhledu.³⁰

Služebníci nedostávají přiděleno stejně, ale také se od nich to samé nečeká. Pán těží z uznání jejich individuality a obdarování (talent je zodpovědnost za dar). Pán, finančník, neříká, co s těmi jeho penězi mají dělat a jak je zhodnotit. Kdyby to byl hospodář, který svěruje své polnosti, tak by to bylo jasné a obvyklejší pro Hospodina a pozemky zaslíbené země. Oba služebníci mají společné to, že ten majetek nešetří, vyždímají z toho zřejmě maximum možného, se všemi riziky, že by pán kvůli nim mohl přijít o všechno.

Dostáváme se do poslední fáze příběhu: účtování. Ta poznámka „po dlouhém čase“ (*meta de polyn chinon*) je vlastně jediná, která aspoň připomíná ten časový aspekt z ostatních podobenství. Slyšíme tady, že všichni dostali na své záměry dost prostoru. A přichází pán, aby zhodnotil situaci. Mnohem silnější než kariéra s dalším svěřeným majetkem, kterým pán odměňuje, je tady radost. Vejdí do radosti svého pána. Vlastně nejsou hodnoceni za výkon. Důležité je, že s tou hřivnou podnikali. Podle svých sil. Jak velké byly ty síly a kolik vydělali, nemá vliv na radost, do které vejdou.

Poslední služebník je motivován strachem. Zbožné uchovávání tradice to vlastně nedělá z úcty k tradici, ale ze strachu. S tou hřivnou nechce nic mít, proto se jí vlastně ani nedotýká. Problém není jen v tom, jak pochopil svůj úkol. Problém je ve vztahu k jeho pánovi. Za co ho považuje. Tomuto třetímu služebníku se věnuje nakonec nejvíc pozornosti. Protože v něm je problém. Je třeba ho probudit, aby si vůbec uvědomil, že měl dělat něco jiného. Je třeba zcela otevřeně říct: peníze se musí točit. Schválně je tady boží království přirovnáno k finanční sféře, se kterou sdílí míru rizika i výnosů. Boží

³⁰ Mrázek, Matouš, 419-424

království vám dává do ruky možnosti (hřivny), ale pokud je nevyužijete, tak jako byste je neměli. Poklad není něco neměnného, ale něco, na čem je třeba pracovat. A zakopat ho není to, co pokladu prospívá. Sedět na svém talentu znamená ho nemít. Neriskovat ztrátu znamená nemít nic.

Účtování se služebníky je metaforou k Poslednímu soudu a zároveň jde o vypravěčský rámec, který má podtrhnout obecně lidské sdělení textu. Obecně lidské zde sestává z psychologické polohy člověka, který svázán strachem z nezdaru raději neudělá nic než by udělal něco špatně. Je-li důraz kladen pouze na zúčtování, jde o podobenství o Posledním soudu. Je-li kladen také na dar peněz, je o Království nebeském.³¹

Ježíš v podobenství vysvětluje, co obnáší čekání na druhý příchod. Nejde jen o to ho neprošvihnout, ale také neprošvihnout svůj život. Služebníci mají buď stoprocentní nárůst aktiv, nebo nulový zisk. A těm, kteří získali, bude přidáno, protože svůj úkol pochopili.

1.9.2. Lk 19,11-27

11 Když to slyšeli, pokračoval a řekl jim podobenství, protože byl blízko Jeruzaléma a oni se domnívali, že království Boží se má projevit ihned.

Řekl tedy:

12 Jistý urozený člověk odcestoval do velké země, aby se vrátil jako král.

13 Zavolal svých deset služebníků, dal jim deset hřiven a řekl jim: jedněte s tím, dokud nepřijdu.

14 Jeho občané ho nenáviděli a poslali za ním poselstvo, které říkalo: Nechceme, aby nad námi kraloval.

15 A stalo se, že získal království, vrátil se a dal si zavolat ty služebníky, kterým svěřil peníze, aby poznal, co s ním vyjednali.

16 Přišel první a řekl: Pane, tvá hřivna vydělala deset hřiven.

17 Řekl mu: Výborně, dobrý služebníku. Protože jsi byl věrný v nejmenším, svěřuji ti pravomoc nad deseti městy.

18 Přišel druhý a řekl: Tvoje hřivna, Pane, vydělala pět hřiven.

19 Řekl však i tomu: i ty buď nad pěti městy.

20 Další přišel a povídá: Pane, tady je tvoje hřivna, kterou jsem měl uloženou v šátku.

21 Bál jsem se tě totiž, že jsi člověk přísný, bereš, co jsi nedal a sklízíš, co jsi nezasel.

22 Řekl mu: podle toho, co říkáš, tě soudím, služebníku zlý. Věděl jsi, že já jsem člověk přísný, беру, co jsem nedal a sklízím, co jsem nezasel.

23 Proč jsi nedal mé peníze, neuložil (na stůl) a já bych přišel a vzal si to i s úrokem.

³¹ Luz, Mathew 21-28, 524

24 A svému doprovodu řekl: Vezměte mu tu hřivnu a dejte tomu, který má deset hřiven.

25 Řekli mu: Pane, má deset hřiven!

26 Povídá jim: každý, kdo má, dostane, a kdo nemá, přijde i o to, co má.

27 Ale mé nepřátele, kteří nechtěli, abych nad nimi vládl, přived'te sem a popravte je přede mnou.

Příběh o hřivnách v Mt 25 a Lk 19 variuje ve svých kulisách. Přebírání vlády a kralování je u Lukáše nečekaně odvádějící pozornost od kostry, kterou máme u Matouše. Tyto variace podobenství potkáváme v evangeliích často, zřejmě šlo o situaci a kontext, ve kterém podobenství zaznělo a do kterého (Ježíš) promlouval.

Hřivna u Mt (talent) a hřivna u Lk (mína) se liší svou nominální hodnotou, ta matoušovská je šedesátinásobek. Tak se tedy lukášovská šaráda s mocí pohybuje v zanedbatelných finančních částkách, oproti velké byznys hře, kterou rozehrává Matouš. Vede také k jiné pointě: svěřené podle obdarování má působit ve světě, nikoli ležet ladem. Na tento holý, a tedy logicky původnější text, je nabalena lukášovská sonda do politiky.

Úvodní věta dodá, že hlavním důvodem byla blízkost Jeruzaléma a oni si s tím spojovali velké naděje. Nebylo zřejmé, co se v Jeruzalémě stane, ale je to místo, kde se určitě musí něco stát. *Anaphaió* je „na dohled“ (Sk 21,3), zde pasivně „zjevit se“ (2Tm 4,1) a odkazující ke konečnému zjevení Boží moci v příchodu Syna člověka.³² A Ježíš řekne, že spasení už je dnes. Znamená to snad, že Království boží přijde v Jeruzalémě? Ježíš začne vyprávět příběh o království, ale úplně jiném. To poslední, co si mají učedníci před Jeruzalémem totiž uvědomit je, že království přijde až po čase, kdy bude třeba splnit svěřený úkol. Protože Jeruzalém není nic. Není ničím důležitým optikou boží, ale už ani tou lidskou: o Jeruzalému se rozhoduje v Římě. To není to místo, kde by o něco šlo, to je jen provincie uprostřed ničeho. Tím je zde důležitá narážka na skutečné dějiny Izraele. Aby někdo získal královský titul, musel odjet do Říma, tam musel přesvědčit císařské úředníky i císaře o své kompetentnosti a loajálnosti. Tak odjel Archelaos po smrti Heroda Velikého do Říma a s Archelaem zároveň i jeho bratr Herodes Antipas a oba se ucházeli o královský titul, Judsko, Samařsko a Idumeu (Edóm). Následovala je delegace židů brojící proti jejich nástupu. Herodes dostal jen Galileu a císař Augustus nakonec udělal králem poloviny království, Judska, Archelaa. Za deset let ho nicméně poslal do vyhnanství. A o těch deset let později, když Archelaa sesadili, tak se Antipas ucházel o korunu znovu a znovu neúspěšně.

V podobenství se objevuje nepřátelství vůči samozvanému králi. To staví do nezáviděníhodné role také jeho deset služebníků, kteří dostali po jedné

³² Marshall, 703

hřivně, což je velmi málo na to, aby na svou stranu přetáhly davy, které intrikují proti jejich pánu i jím samým. Již plnoprávný král se vrátí, aby v tom nebyly sami, ale chce vidět, co mezitím zvládli. Lukášovské poselství se takto vyrovnává s oddálením parúsie. Jde o podobenství o správcovství, ale také upozornění, že mezi historickým Ježíšem a dovršením musí být prodleva. Nicméně Lukášova intence není zodpovědět „Kde je ten „příchod“, který slíbil?“ (2Pt 3,4). Raději poukazuje na to, že Ježíš to ve svých podobenstvích sám předpověděl.³³

První mína vydělala (ona sama) deset dalších a služebník dostává deset měst, král již má z čeho rozdávat. Transformaci hřiven v města vidí E. Nestle jako záměnu aramejského „hřivny“ (*kakerin*) za „města“ (*kerakin*). Není zde ovšem zcela jistá teorie. Druhá hřivna vydělala pět hřiven a pět měst. Počáteční stejný vklad se dle schopností násobí různě, a také odměna není jednotná matoušovská radost, ale menší okrsek. Poslední (nikoli třetí, protože výchozí počet byl deset služebníků³⁴), nosil hřivnu zřejmě v kapse. Pokladovost hřivny ztrácí matoušovský atribut zakopání do hlíny z technických důvodů – ten Lukášův poklad je droboučký, kdežto Matoušův vážící talent bylo nutno někde deponovat. Opakuje se tady věta vysvětlení, která zjevuje hrůzu služebníka ze svého pána a nepochopení své role. Navíc nejen nepochopení, ale snad hloupost, která si myslela, že má patent na to, co se má stát a že nikdo jiný, žádný finančník, nemůže nic lepšího vymyslet než hřivnu někam zašít a čekat, co bude dál. Krátkozrakost, která nevidí dál než za zachování statutu quo, chránění toho, co máme tak, že to nedáme z ruky.³⁵ Nedůvěra vůči všem a všemu, protože my jsme ti povolání, kteří vědí co a jak. Zřejmá nespravedlnost tzv. „věty svatého zákona“ (Käsemann) „*kdo má, tomu ještě přidám*“ se nedá přeslechnout. Nicméně tento sluha pro své nic udělal všechno, co mohl: nic, a tak zcela logicky taky nic dostane. Matoušovský jinotaj pokladu jako obdarování se u Lukáše jeví spíše poklad jako obdržení evangelia. V tom případě, kdo mu uvěřil, ten z něj bude žít, ale kdo nemá, kdo neuvěřil, ten přijde i o to, co má.

³³ Stein, 470

³⁴ Ó ἔτερος ve v. 20 naznačuje, že menší počet je původnější, vyšší počet zřejmě vznikl vývojem muže vyššího sociálního postavení, nicméně číslo deset nehraje dále roli. Marshall, 703

³⁵ Dodd, 108-115

2. Poklad ve Skutcích a epištolách

2.1. Sk 8,26-28

26 Anděl Pánův řekl Filipovi: *zvedni se a dej se na jih na cestu, která vede od Jeruzaléma do Gazy, ta cesta je opuštěná (pouštní).*

27 Zvedl se a šel. A hle, člověk, Etiopan, kleštětec/komoří, správce pokladů královny Etiopie, tj. kandaky. Přijel do Jeruzaléma se modlit

28 A nyní se vracel na svém voze a četl proroka Izaiáše.

Příběh byl zřejmě vyprávěn v helénistických kruzích jako první obrácení pohana (srov. Ž 68,32). Připomíná také samo obrácení Pavlovo ve Sk 22,6: „*Když jsem ještě byl na cestě a blížil se k Damašku, kolem poledne mě najednou obklopilo jasné světlo z nebe.*“ *Kata mesémbrian* může znamenat buď „k jihu“ (Dan 8,4.9 LXX) nebo „v poledne“ (22,6). Proti argumentu nevhodnosti cestování o poledni je třeba vzít v potaz, že podmínky jsou různé dle ročního období. Samo vyprávění zřejmě působí jako předehra k obrácení Kornéliově v kap. 10-11. Ziskáváme dojem legendárního vyprávění díky vstupu zázračného vedení pro o to působivější vyznění první konverze.³⁶ Zjevení Anděla je oblíbený lukášovský motiv (1,11; 26; 2,9) a zde má posel stejnou funkci jako Duch (v. 29). Poznamenejme, že „Etiopie“ jako království Napata a Meroe v Núbii vzbuzovala dobově zájem politický i literární. Lukáš zřejmě nemá žádný zvláštní záměr v užití tohoto království, kterému obvykle vládli králové, ale příležitostně také královny s titulem „kandaka“.³⁷ Verše, které jsou expozicí pro stěžejní hermeneutickou otázku po výkladu bible („*Rozumíš tomu, co čteš?*“ v. 30) a následné obrácení, se k „pokladu“ jako takovému váží buď ve velmi konkrétní (poklady ke správě) nebo velmi abstraktní (poklad Ducha) podobě. Na opuštěné cestě, na kterou ho posle boží posel, potkává Filip správce pokladů, který vykonal svou pouť (čep) v Jeruzalémě a nijak mu to nepomohlo v pochopení zvěsti. Filip mu odhalí smysl věci v Kristu, i když správce zná jiné poklady již dlouho. Správce pokladů se nechá pokřtít a raduje se - dostane poklad Ducha svatého. Abychom se nenechali unést přílišnou alegorizací „pokladu“, je třeba se přidržet textu. Z jakého důvodu se dozvídáme, že poutník byl „správce pokladů“? Znamená to, že i pro bohaté a vlivné je naděje? Také informace, že byl cizinec, mimo kontext vyvoleného národa, jehož dějiny v předešlé kapitole sumarizuje Štěpán, aby byl pro takové vyznání umučen, je podstatná. A také fakt, že je fyzicky odlišný. Eunuch zde nemíří na sociální status (Jer 34,19 LXX), ale fyzický, i když jedno souvisí s druhým. K eunuchům jako

³⁶ Conzelmann, 67-68

³⁷ To dokládá Plinius Starší v *Historia naturalis* (6.186): „*Kraluje zde žena, Kandaka, jméno, které přechází z královny na královnu po mnohé roky.*“

„pokladním/správčím pokladů“ v Persii odkazuje Plutarchos v životopise maloasijského krále Démétria (25.900). Lukáš záměrně opomíjí náboženské postavení kleštěnců.³⁸ Jako kleštěnec nemůže být přijat za žida (Deut 23,1), navzdory mírnějším postojům v Iz 56,3 (a Jer 38,7.13). Lukáš šíří pozdější stanovisko, když vidí Etiopana nikoli jako pohana, ale jako proselytu – byl přeci v Jeruzalémě se modlit a čte jednoho z Proroků. To vše připomíná zaslíbení z Iz 56,3-7 adresované právě cizincům a kleštěncům, protože „*můj dům je domem modlitby pro všechny národy*“. A zvláštní doslov pak tvoří význam oddílu pro Etiopskou pravoslavnou církev. Tento člověk spravuje poklad zaslíbení a daru milosti, kterou potkává na opuštěné cestě ve Filipovi. Sám na voze s kusem Bible ztělesňuje význam zvěsti, která překračuje lidské hranice.

2.2 2K 4,1-7

- 1 Proto, majíc svěřenu tuto službu, nechabujeme (čep: nepoddáváme se skleslosti + v. 16 neklesáme na mysli; také neztrácíme odvahu/naději).**
- 2 Odmítáme ukrývání tajností (skryté *temné* věci srdce; 1K 14,25) hanby, nepočínáme si lstivě, nefalšujeme slovo Boží, ale projevováním (*phanéroseiv(sis)* – druhý výskyt 1K 12,7 – projev Ducha) pravdy před Bohem doporučujeme sebe každému svědomí člověka.**
- 3 Je-li přesto naše evangelium zahaleno, je zahaleno těm, kteří jdou k záhubě (*apollymenois* 2K 2,15),**
- 4 jimž bůh tohoto věku (aión) oslepil nevěřícím mysl, aby jim nevzešlo světlo evangelia slávy Kristovy, který je obrazem (podobou) Božím.**
- 5 Protože ne sami sebe zvěstujeme, ale Krista Ježíše (jako) Pána, sebe jen jako služebníky pro Ježíše.**
- 6 Protože Bůh řekl: „ze tmy at' zazáří světlo,“ aby nám dal poznat světlo své slávy ve tváři Kristově.**
- 7 Tento poklad máme v hliněných nádobách, aby (byla) vyvýšenost Boží moci a ne naší.**

Třetí kapitola končí popisem velkoleposti nové smlouvy, která již není vytesaná literami do kamene a neslouží smrti. Začátek čtvrté kapitoly proto deklaruje, že ve službě takovéto smlouvě dále není třeba být skleslý. Pavel zde již otevřeně polemizuje - polemika je přítomna celou dobu pod ujišťujícím a klidným povrchem dopisu – s oponenty: Na jeho službě není nic skrytého, podvratného!³⁹

³⁸ Conzelmann, 68-69

³⁹ Laymon, 816

Bultmann správně zdůrazňuje, že kázání evangelia vytváří obraz o lidech v krizové situaci rozhodování: *“V otázce víry je to pouze bud’-a nebo, bud’ Bůh nebo Satan. Není žádná třetí věc uprostřed.”*⁴⁰ Jestli někdo odmítá evangelium, tak to v žádném případě nediskredituje Pavlovo učení. ⁶ Jeho učení je zahaleno pouze těm, kteří hynou. Jak to podává Hodge: *“Slunce nezapře, že je sluncem, jenom protože ho slepí nevidí.”*⁴¹ V předešlém oddíle Pavel používá zahalení metaforicky pro lidskou tvrdost srdce. Co zahaluje Pavlovo evangelium zde? To, co Pavel zcela odmítá kompromitovat: skandál Kříže (1Kor 1,23; 2,2). Zahalení nemá co dělat s konkrétním způsobem Pavlova zvěstování evangelia, ten není příliš složitý, ani nejasný. Má to co do činění s fundamentálním základem evangelia, který Řekové mají za bláznovství a židé za pohoršení. Pavel trpěl stejnou slepotou, jako zatemňuje oči některých v Izraeli. Díval se na zaslíbeného Krista z tělesné perspektivy (5,16) – hledajíc sám sebe a plný doufání ve slávu Mesiáše, který pozvedne Izrael k velkoleposti a jeho samotného jako vyčnívajícího v horlivosti. Všechna jeho pýcha pominula, když se s ním setkal v boží slávě a identifikoval se s Kristem trpícím a poníženým, nikoli vítězným. Změnil pohled sám na sebe v touze se stát trpícím a poníženým pro druhé. Ti, kteří se dívají objektivem sebestředné kultury, nemohou vidět slávu ve vzdání se moci pro druhé. Evangelium, které Pavel přináší, slibuje slávu, ale nikoli skrze uzmutí moci nad světem. Místo toho je třeba dát svou moc k dispozici Bohu. Tento způsob uvažování natolik kontrastuje s lidským způsobem uvažování a jednání, že jen někteří v něm rozeznají pravdu. Pavlovo vlastní utrpení samo zahaluje jeho evangelium, protože lidé nechtějí trpícího apoštola, který vypadá jako válečný zločinec vedený v okovech, o nic víc než chtějí trpícího Mesiáše, který je vyzývá, aby vzali svůj kříž a následovali ho.

„Odmítáme ukryvání tajností (skryté temné věci srdce; 1K 14,25) hanby“. Právý křesťanský život vede k tomu, že není třeba nic ukryvat, protože činy dobra nejsou činy temnými. *„Počínat si lstivě“ (panourgia)*, jako druhý bod obžaloby, je doslova „moci dělat vše“. Užito v negativním významu je to někdo, kdo se neštítí ničeho, aby dosáhl svého cíle. 11,3 takové jednání Pavel spojuje se satanem, když jedná s Evou. Třetí se obrací ke zneužití božího jména. Pavel zřejmě reaguje na všeobecné mínění o učitelích filosofie a náboženství jako pochlebovačích, kteří si svou popularitu kupují zneužíváním své zvěsti k vlichocení se posluchačům. Pavel své posluchače nezahrne potěšením a neokouzlí je interpretací, která se vyhne tnout do jejich svědomí... Nakonec nastolí, co dělá, aby se mohla pravda zjevit celá. V kap. 10–13 sám sebe hájí jako toho, kdo má pravdu Kristovu (11, 10), kdo mluví pravdu, i když

⁴⁰ R. Bultmann, *The Second Letter to the Corinthians*, 103.

⁴¹ C. Hodge, *An Exposition of the Second Epistle to the Corinthians* (1859; reprint, Grand Rapids: Baker, 1980), 84–85.

může být zaměněna za vychloubání (12, 6), a kdo nečiní nic proti pravdě, ale pouze pro pravdu (13, 8). Pavel nikdy nezradí pravdu evangelia, i když protivenství proti němu se zdají nepřekonatelná. Evangelijní pravda nezávisí na osvědčení žádné lidské bytosti, protože není “podle člověka”. Navzdory tomu chce vyhlásit, že také ostatní apoštolové jeho evangelium a misii uznali, i když jejich uznání ji nečiní o nic víc pravdou. V důsledku věří, že jeho přímočaré vyznání pravdy evangelia je ta jediná věc, která ho doporučuje jako kazatele evangelia. Pavlova obhajoba, že nekáže sebe, může být namířena k jeho rivalům, kteří věří, že přesně to dělá (10,12; 11,18). Nakazili církev předváděním se a vychloubáčstvím a přetočili evangelium pro své zájmy. Ale možná tato interpretace jako obhajoba není nezbytná. Pavel nenaznačuje, že by se tak dělo nebo že by z toho byl obviněn. Káže dvě věci: Krista jako Pána a nás jako služebníky pro Krista. První položka není překvapivá: kázání postrádající Krista by se rychle sevrklo na prázdný moralismus. Naopak apel na život ctností pramení ze světa s Bohem. Ovoce bez stromů není možné docílit. Druhá složka je překvapivější: my sami jako tvoji otroci. Pouze zde o sobě Pavel mluví jako o otrokovi svého obrácení. Být otrokem Krista, který pro ně zemřel, (1Kor 3,5; 4,1; Ř 1,1; Fil 1,1) z něj činí jejich otroky.

„Protože” (*hoti*) ve v. 6 uvozuje Pavlovo vysvětlení, proč vyhlásil Krista Pánem a proč se považuje za jeho služebníka: Bůh ozářil světlem temnotu jeho srdce. Bůh světla jedná zcela odlišně od bohů tohoto světa, kteří oslepují oči lidí a nechávají tvrdnout jejich srdce. Pavel zde naráží na zprávu o stvoření Gen 1,3–4: “Bůh pravil, ‘Budiž světlo.’” Klíčové pojmy “Bůh,” “pravil,” “světlo” a “temnota” mají společný kontext. Pavel dosvědčuje, že ten samý Bůh, ten samý Bůh, který stvořil světlo v temnotách na počátku světa, zazářil tímto prasevětlem do jeho srdce. Obraz zářícího světla většinu vykladačů přivede na stopu Pavlovy vlastní zkušenosti obrácení, jak je zaznamenaná ve Skutcích. Ve Skutcích je popsáno jako světlo z nebe (Sk 9,3; 22,6, 11; 26,13) a spojeno se slávou (Sk 22,11; *doxa*). Skutky nepopisují tuto událost jako vnitřní probuzení, ale jako vnější realitu, což Pavel uvádí na pravou míru, že se proměňuje a prolamuje do vnitřního světa. Spojení s odkazem na Genesis podkresluje Pavlovo pojetí konverze jako nového stvoření. Světlo, se kterým je takto spojen ve svém srdci je také eschatologické světlo a Pavel se tak stává naplněním proroctví. Pavel věří, že je tím poslem pronárodům z Iz 42,6⁴².

V 5,1 čteme „čeká nás příbytek od Boha, věčný dům v nebesích, který nebyl zbudován rukama” Ten příbytek je pro čas, který teprve přijde. Nyní je čas hliněných nádob (v. 7), utrpení (v. 17) a odloučení od Pána (5,6). I v tomto aiónu jsou poklady nesené v pozemských nádobách. Pavel nespecifikuje, co

⁴² „Já, Hospodin, jsem tě povolal ve spravedlnosti a uchopil tě za ruku; budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu a za světlo pronárodům, abys otvíral slepé oči, abys vyváděl vězně ze žaláře, z věznic ty, kdo sedí v temnotě.“

myslí pokladem. Mohl mít na mysli “světlo své slávy ve tváři Kristově” (v. 6), to by ale také zahrnovalo světlo evangelia slávy Kristovy (4,3–4) které je tak ceněné u všech křesťanů. Spíše se zdá, že myslí světlo zjevené evangeliem než svým apoštolským úřadem (3,7–9; 4,1).

“Hliněné nádoby” (*ostrakinoi skeuē*) evokují něco křehkého, obyčejného, postradatelného. Zobrazovat sám sebe jako všední kuchyňskou potřebu nesoucí nevyčísitelný poklad je ohromujícím obrazem Pavla samotného, který je jako poražený, ale radostný vězeň pochodující v triumfálním pochodu Kristově (2,14). Poklad, který je chráněn pouze prachem a vodou, zdůrazňuje Pavlovu malost a Boží velikost. Dále zde vyvstává apoštolova postradatelnost, hliněná nádoba jako něco snadno nahraditelného bez jakékoli umělecké nebo faktické hodnoty. Obraz pravděpodobně vychází z Pavlova blízkého vztahu ke Starému zákonu, který začíná vyznáním, že Bůh stvořil člověka z prachu půdy (Gen 2,7; srov. 1Kor 15,42–48) a klasicky zobrazuje Boha jako hrnčíře (Job 10,9; 33,6; Iz 29,16 atd.). Bůh jako hrnčíř je zcela zásadní téma také ve svitcích od Mrtvého moře.

V otázce po svěření této služby (v. 1) je zřejmé, že nikdo není dostatečný, pouze Bůh. Jeho světlo a moudrost umožňuje lidem šířit jeho učení. Právě o tomto prameni své síly a o tom, jak je možné vtělení Boží slávy do člověka, ujišťuje některé v Koryntu i Pavel, protože na první pohled na něm nenalézají nic slavného. To, co se v něm skrývá, je nepodobné slabému, pronásledovanému tělu, které vidí. Tak jako tělo člověka Ježíše Duch proměňuje v symbol, tak tělo Pavlovo je transformováno, a tak bude vzkříšením z mrtvých přeměněno každé smrtelné tělo. Pavlovo poznání, že vždy je vydán smrti, ho uvádí do zmatku a nedorozumění ve vztahu k jeho apoštolskému úřadu. Jak může sláva úřadu z Ducha korelovat s nevyhnutelností smrti? Jak může tak skvělý poklad být ukrytý v tak mizerné hliněné nádobě? Pavel svá soužení nezakrývá, ani po tom netouží. Místo toho zdůvodňuje, proč božská sláva musí být ukryta v tak ubohém, tělesném obale. Vstupuje tak do jádra evangelia, protože sláva této zvěsti musí být viděna v obou pólech: ukřížování i vzkříšení. Putovat po světě v těle, které s sebou nese smrt, i tu Ježíšovu, a hlásat život (a vzkříšení), Ježíšovo.⁴³

2.3. Kol 2,1-5

**1 Chci, abyste věděli, v jak velkém zápase jsem pro vás i ty v Laodicee,
kteří mě nikdy osobně nespátřili,
2 totiž povzbuzeni v srdci jejich a spojení láskou a byli ujištěni
v pochopení Božího tajemství, jímž je Kristus,
3 ve kterém jsou ukryty všechny poklady moudrosti a poznání.**

⁴³ Garland, 202

4 To říkám proto, aby vás nikdo neklamal libivou řečí.

5 I když nejsem mezi vámi osobně, jsem mezi vámi duchem a raduji se, když vidím vaši kázeň a pevnost vaší víry v Krista.

V liturgické předmluvě první kapitoly Pavel odkazuje na tradici, do které byli Kolosští pokřtěni, začátek druhé kapitoly je intro proti falešnému učení, k polemice s nímž se dál Pavel dostává. Stěžejním tématem je zde tedy tradice, ze které vycházíme a čím ji můžeme ohrozit.

Úvodní frází „*rád bych, abyste věděli*“ podobně jako v Ř 1,13 připomíná osobní vazbu ke sboru i svou loajálnost. *Agón* zde neznamena mučednictví, ale spíše oddanost práci jako v předešlé verši 1,29 *agonizomenos* (zápasím). Tento dopis v zápase má utvrdit a upevnit vzájemné pouto nejen s Koloskými, ale i Laodicejskými. Promlouvá zároveň ale o bolestech veškerého tehdejšího křesťanstva.⁴⁴ „*Povzbuzení v srdci*“ v judaismu znamená povzbuzení vnitřního člověka, sama sebe, který přijímá povzbuzení (*paraklésis* – napomínání, povzbuzení). Poutem dokonalosti (3, 4) je láska, ve které jsou také čtenáři voláni se spojit (*sympibasthentes*) více, než být v ní a k ní nabádání. V této jednotě je komunita zvána poznat Boží tajemství v Kristu. Jakékoli hledání vědění a poznání (*gnósis, sofía*) mimo Krista je zbytečné, protože veškeré (*pantés*) je v něm. Tato dvojice je téměř sjednocena již v židovské tradici. Společně stojí také v Pavlově modlitbě v Ř 11,33. Všechny poklady vědění a poznání jsou v Kristu, ale jsou v něm skryty (*apokryphoi*). Je zde obraz skrytého pokladu, kvůli kterému se musí nálezce všeho vzdát, aby ho mohl získat. Tato věta naznačuje, že je ale jediné místo, kde takový poklad může být nalezen. Židovská mystika často mluví o skrytém pokladu, aby vzbudila zájem o své pravé poznání, protože pod rouškou tajemství se ukrývá něco zjeveného pouze vyvoleným.⁴⁵ V 1,26 je také zdůrazněno, že taková lokace, po celá pokolení skrytá, je nyní zjevena svatému lidu. Je to tradice vyznání sboru, kterou je třeba střežit. Je to také poznání, jehož pramenem je Ježíš. Ukryty jsou pouze před těmi, kteří nejsou spojení pevným poutem v lásce.

Potom, co již bylo řečeno, přichází varování. *pithanologia* je uměním přesvědčování, kterému je zde dán jasně negativní obsah. Obecným obsahem tohoto varování je, že poselství evangelia není nějaká všeobecná pravda, ale zvěstování moci Duchu svatého. Nebezpečí nemá být podceněno, apoštol je daleko a není po ruce, aby ke komunitě promluvil. I když není tělesně přítomen, je přítomen duchem, který nese individuální já a spojuje s Duchem, který apoštolovi dodává sílu se spojit s komunitou navzdory vzdálenosti. Takto

⁴⁴ Lohse, 79

⁴⁵ Text neobsahuje starozákonní citaci, ani úmyslnou aluzi na konkrétní starozákonní místo. Lohse, 80

s nimi spojen je potěšen (*charón kai blepón*) jak si vedou. Na základě jakého obrazu je potěšen? *Taxis* a *stereúma* (řád a pevnost) se vyskytují také ve vojenské terminologii. Řád, kázeň, potom označuje pozici, kterou voják hájí a nesmí opustit a „pevnost“ val nebo opevnění, kterého se to týká. Tohoto armádního obrazu se text ale neдрží, protože potom by se komunita dostala do válečného stavu, a to není pisatelův záměr, protože může charakterizovat činnost vojáka, ale těžko objekt modliteb a radosti. „Řád“ charakterizuje 1 Kor 14,40 „*Všechno ať se děje slušně a spořádaně*“. Pevná síla, která podporuje víru komunity, je to čím je „pevnost“. Slovo „váš“ (*hýmón*) před „kázeň“ ukazuje, že jde o správné fungování komunity a „pevnost“ následuje „vírou v Krista“, abychom došli rozklíčování. Víra komunity je pevně zakořeněna, protože je orientována na samotného Krista. Modlitba věnovaná komunitě nepopisuje konkrétní situaci, spíše se vztahuje k obecné situaci sborů. To je podloženo znalostí situace s falešnými proroky, protože evangelium apoštola zakládá měřítko pro všechna ostatní učení.⁴⁶

2. 4. 2Tm 1,6-14

6 Pro tento důvod tě upomínám, abys rozdmýchal Boží obdarování, kterého jsi dostal vkládáním mých rukou.

7 Protože Bůh nám nedal ducha zbabělosti, ale sílu lásky a rozvahy.

8 Nestyď se vydávat svědectví o našem Pánu, ani za mě, jeho vězně se nestyď, ale snášej se mnou všechno zlé pro evangelium s mocí Boží.

9 Ten, který nás zachránil,

Který nás povolal svatým povoláním,

Ne díky našim činům,

Ale pro svoje rozhodnutí a milost,

Kterou nám daroval v Kristu Ježíši

Před věčnými časy,

10 A nyní zjevil

Příchodem našeho Spasitele Krista Ježíše

Který zlomil moc smrti

A zjevil nepomíjející život v evangeliu.

11 K jehož zvěstování jsem byl já povolán hlasatelem (BKr kazatelem), apoštolem a učitelem.

12 To je důvod, proč tyto věci snáším utrpení, ale nestydím se, protože vím, komu věřím. Jsem přesvědčený, že má moc chránit, jemu svěřené (*parathéken*; svěřený majetek/poklad, přen. o nauce; 3x v.12, 14 + 1Tm 6,20), až do toho dne.

⁴⁶ Lohse, 83

13 Následuj zdravá slova (*hygiainontōn lógon*), která jsi slyšel ode mě, ve víře a lásce, které jsou v Kristu Ježíši.

14 Dobrý poklad tobě svěřený (*parathéken*) chraň mocí Ducha svatého přebývajícího v nás.

Je-li pro nás přijatelné Pavlovo autorství pastorálních listů, potom jde o text ze závěru Pavlova života z doby jeho uvěznění v Římě, jak o něm svědčí Skutky apoštolské a pavlovské listy. Vysoce osobní povaha 2Tm jeho zařazení činí přirozeným. Jako ostatní listy (ale 1Tm a Tt nemají), i tento obsahuje díkůvzdání ve verších 3-7. Známe teorii chronologicky předřazující 2Tm před 1Tm a Tt, kdy mohlo jít o úvodní díkůvzdání všech tří dopisů.

Timoteovo křesťanské zázemí nezaručuje neměnnou víru. Timoteus nesmí dopustit, aby vyhasl oheň víry, roznícený vložení rukou apoštola (ordinací), spíše ho musí rozdmýchávat, aby se z něj stal požár. Protože je dvakrát požehnaný: je výsledkem křesťanské výchovy a ještě je příjemcem Božího daru, původně a přirozeně ordinací. Takto božsky dotčený vnitřní duch by se dal charakterizovat nikoli bojácností, ale silou, láskou a sebekontrolou (1J 4,18). Síla sama ale nestačí, musí být vyvážená teplem lásky a osobní kázní.⁴⁷ Posílen milostí se nesmí stydět a bez bázně bude skládat svědectví. Má se hlásit k Pavlovi a jako voják být ochoten trpět. Spásné zvěsti smíme věřit, protože jeho vůle se na nás projevuje. Nejsme vyvoleni svatou vokací za zásluhy, ale darovanou milostí. To, co zde zazní o vyvolení a ospravedlnění (spolu s Tit 3,4-7) poukazuje na rozšíření pavlovské nauky o milosti (Ef 1,5-7). Milostí jsme byli obdarováni již před věčnými časy (v. 9) a teď se zjevila. Díky tomuto zjevení nám zazářila naděje na život věčný (v. 10; srov. v. 1).⁴⁸

Spojení mezi v. 6 a 7 jde pojmout dvěma způsoby: „duch“ může být milostí tohoto povolání, nebo protože duch Kristův není duchem strachu, má být jeho dar (charisma) užit odvážně (Ř 8,15). Podpora druhého významu je podporou obecného pavlovského principu. K darům síly a lásky přibude dar rozvahy, jako třetí ctnosti. Ta se vztahuje k nepoškozenosti a zdravosti mysli nebo duše, protože se staneme rozvážnými, můžeme podstoupit vývoj.

Dále rozeznáváme vyznavačskou formuli, co se výpovědi týče, taková sdělení jsou jinak v tento okamžik postradatelná. Rozšiřují všeobecně známé schéma raně-křesťanského učení, kde je v kontrastu „nyní“ se zjevenou spásou a „tehdy“, kdy spása zůstávala skryta. Je otázkou, jak pevná jejich formulace byla, jestli jde o parafrázi či citaci a zda měla liturgické užití. „Svaté povolání“ je možné ztotožnit s „povoláním ke svatosti“ (1Tes 4,7). Pouze zde pak jde o spojení s činy, jinde se jen přijímá nové křesťanské ospravedlnění. Od tohoto místa je vyznavačská formule množena a citována a tyto prvky je třeba brát

⁴⁷ Borse, 69

⁴⁸ Borse, 70-71

jako tradiční pavlovské učení, které bylo přejímáno. Jeho součástí je také charakteristika Spasitele. Vzhledem k četnému užívání v raně křesťanské literatuře, je třeba se zabývat nejen jeho významem, ale také tím, co evokoval: 1) Dle textu Fp 3,20 *My však máme občanství v nebesích, odkud očekáváme i Spasitele, Pána Ježíše Krista*. Kontext jasně naznačuje eschatologická očekávání. V kontrastu k těm, co přemýšlejí pozemské věci. Může být vykládáno dvojmo na základě důrazu: buď jde o „jejich“ spasitele, v opozici k „jiným“ spasitelům, nebo očekávají pomoc „z nebe“, tedy toho, kdo je zachrání. Vzhledem k tomu, že stejně je užito také v 1Tes 1,10 s participiém ῥοῦμενων od „zachránit“, platí druhá teorie a „spasitel“ neměl žádný helénistický obsah. 2) Musíme přihlídnout k postoji LXX, kde spasitel/zachránce odkazuje k soudci (Sd 3,9) nebo pomoci v boji (Sd 12,3). Zde nejde o náboženskou terminologii, ale o závislost na židovské předloze. Je otázkou, jestli podoba užití v LXX nějak souvisí s řeckým obsahem slova, který byl titulem zajištěného muže. 3) otázkou zůstává, jestli „spasitel“ byl zavedeným označením mesiáše v předkřesťanských dobách. 4) spasitelem se stává božstvo orientálních náboženství, když samo sebe obrodí, znovuzrodí. Isis nebo Sarapis jsou spasitelé/zachránce, protože ochraňují život. 5) „Bůh, Spasitel“ se stává také královským titulem. Polobožství jistých lidí bylo v helénismu zcela běžné. Druhý dech tato víra v panovníka nabírá zároveň s příchodem křesťanství, protože říše se pevně semknula pod Augustem. Příkladem buď titul „*Ptolemaion tou sôtéros kai theou*“ (3.st.ante). Křesťané, kteří navazovali na všechny tyto tradice, zkrátka jen zdůrazňovali Ježíšovo božství ve všech jeho aspektech.⁴⁹

Utrpení Pavlovo je spojené s jeho božským povoláním jako kazatele a apoštola a učitele. To není nic, za co by se měl stydět, ale pocta a privilegium. Jeho jistota je, že Bůh je důvěryhodný a bude ho opatrovat do konce věků, je nedocenitelným vkladem evangelia. Pavel dostal úkol a snáší utrpení s ním spojená. Jeho důvěra v to, že nebude zahanben (srov. Fp 1,20) vychází z víry. I když Pavel už nebude, Bůh ví, jak uchovávat svěřené dobro a Pavlova práce nebude marná. Timoteus je nabádán následovat Pavlův příklad a strážit pravdu, „dobrý vklad“ Ducha svatého, který přebývá mezi námi. Plurál může odkazovat buď na křesťany obecně, nebo na ordinované. Timoteus má pokračovat v Pavlově práci dle Pavlovy „zdravé nauky“ (více Borse 26-27). Dostal svěřený drahocenný poklad spásné zvěsti díky vkládání rukou vrchovatou měrou, aby jej střežil a předával dál. Pokladem svěřeným je charisma (obdarování) Boží, o které se má pečovat. Schopnostmi k hájení svěřeného ho vybavil Duch svatý.⁵⁰ Apoštolův příkladný charakter se v napomenutích Timoteovi stává výpovědí o Pavlovi – nestydí se a jemu

⁴⁹ Dibelius, Pastoral, 100-103

⁵⁰ Borse, 71-72

svěřené je opatrováno (*paratheké*). Obecné užití tohoto termínu v pastorálních epištolách (v. 12, 14; 1Tm 6,20) a eschatologická orientace verše (do onoho dne) ve spojení s v. 13 nás vede k pochopení *paratheké* jako „víry“ svěření církvi ve formě tradice (ve v. 14 se stává jasným, že nejde o vnitřní vybavení misionáře, ale působení Ducha). Pavel a tradice se stávají základem události spasení. Pasáže 1Tm 4,14; 5,22 a 2Tm 1,6 jsou důkazy vkládání rukou v prvotní církvi. Zde, stejně jako jinde, ruka přenáší moc. Ať už uzdravujíc, ochraňujíc, žehnajíc nebo předávajíc Ducha těm, kdo ho neměli. Náš text spolu s 1Tm 4,14 (*charísmatos edóthé: edóthén* – aor. pas. *didómi* – darované) jistě patří do této poslední skupiny. V první knize Timoteus obdrží svůj úřad charakteristickým propojením duchovních a zákonných prvků v jednotě úřadu. Ve druhé knize se odlišuje autorita vkládajících, nejde už o presbytery, ale apoštola. Lze zde vidět formování „apoštolské tradice“. Dle tohoto ukazatele by 2Tm nebyl nejstarší (viz výše), ale naopak nejmladší pastorální list.⁵¹

2.5. Žd 11,23-28

23 Jeho rodiče věřili, a tak Mojžíše na tři měsíce ukryli, protože viděli, že je to krásné (*asteion*, Ex 2,2) dítě. A nebáli se králova rozkazu.

24 Mojžíš věřil, a proto odmítl se nazývat synem faraónovy dcery.

25 Raději chtěl snášet útrapy Božího lidu než žít chvilkově v hříšném potěšení.

26 Za větší bohatství než poklady Egypta pokládal Kristovo utrpení, protože se upíral k budoucí odplatě.

27 Věřil a vyšel z Egypta, nebál se zloby krále, obstál, jakoby viděl toho, který je neviditelný.

28 Věřil a ustanovil hod beránka (*pascha*) a dal pokropit dveře jeho krví, aby se zhoubce (*hó olothreuōn* – ha pax legomenon) nedotkl prvorozených.

Navzdory tomu, že Mojžíš je gramatickým i logickým předmětem verše, jsou to jeho rodiče, kteří přicházejí na řadu jako první příklady víry. Ex 2,2 mluví pouze o ženě, Židé v návaznosti na LXX zmiňují oba rodiče (*tón paterón*). Uviděli, že chlapec je „pohledný“ (*asteion*), přídavné jméno dle LXX původně znamenající „městský“ (Num 22,32; Sd 3,17; Jdt 11,23), ale později užívaný ve smyslu obecné „přitažlivosti“, kterou se legendy obšírně zabývaly. Rodiče se neřídili královým rozkazem stejně, jako se jím v Ex 1,17 neřídily porodní báby. Přenos „strachu z Boha“ bab na rodiče mezi Ex a Žd zapadá do rázu epištoly, kde se „strach z Boha“ objevuje jako motivace opakovaně (srov. 4,1; 5,7; 10,31; 12,28).

⁵¹ Dibelius, Pastoral, 70

Dále parafrázuje Exodus. A vyjasňuje Mojžíšovy pohnutky vzdát se svého privilegia. *Synkakoucheisthai* (snášet příkoří) je hapax legomenon. Ti, kteří strádají s Mojžíšem, už nejsou „synové Izraele“ z Ex, ale „lid Boží“, koneční adresáti boží milosti. A konečně „dočasnost“ hříchu obrací k „věčné spáse“, ke které se víra božího lidu upíná a je jasným vymezením vůči helénistické kultuře potěšení.

Toto „větší bohatství než poklady“ je paradoxně „pohanění Krista“ (viz 10,33). Nad smyslem, ve kterém Mojžíš mohl přijmout „pohanění Krista“, se vedou diskuze. „Kristus“ jako titul, který zde přináležejí Mojžíšovi, naznačuje, že Mojžíš je Božím ohlášeným a přijímá pohanění. Zřejmě jde ale o parenetický rámec a homiletický tvar Židům, který se zde hlásí o slovo, a který Mojžíšovu postavu formuje. Také naznačuje, že dnešní lid Boží má lepší základy, než měl lid starozákonní. Je to cesta Mesiáše. *Panovníku, připomeň si potupu svých služebníků, kterou od všech možných národů v svém klíně nosím. Tvoji nepřátelé, Hospodine, potupili, potupili každou stopu po tvém pomazaném!* (Ž 89,51-52). Aktualizace autora je zde také pro jeho vlastní obec, která má na sebe vzít pohanu Ježíšovu. Odložení pokladů pro větší bohatství, které je na dosah, je situací víry.⁵²

Jako Abraham, tak i Mojžíš svou víru dokázal tím, že opustil místo pozemských jistot, předpokládáme, že mluvíme o exodu, nikoli o odchodu z Midjánu, protože tehdy se Mojžíš faraona bál (Ex 2,15). Každopádně jde o symetrickou nebojácnost k nebojácnosti jeho rodičů a má v textu stejnou nabádavou funkci. Verš nerozebírá, v co Mojžíš věřil, ale co udělal, jako následek své víry. Participium *hós horón* lze přeložit jako „Neviditelný, kterého viděl“ nebo „Neviditelný viděný“. První překlad odráží víru v Mojžíše jako toho, který s Bohem mluvil „tváří tvář“, jak se stala důležitá pro helénismus. Druhý překlad popisuje vlastnost svého předmětu „Neviditelného“. Mojžíš tedy očima víry vidí to, co je neviditelné. Silná tradice Mojžíše vizionáře se zde potkává s intencí Židům zdůraznit jeho víru.

Závěrečný příklad Mojžíšovy víry je, opět jako u Abrahama, oběť. Obvyklá biblická formulace „ustanovil hod beránka“ je konstatováním, nepřidává se zde žádná typologická nebo jiná hodnota, jako v případě Akedy u Abrahama. Následující „*pokropil (dveře) jeho krví*“, již ale jistě úmyslně asociace vyvolávalo. Zachranitelská vlastnost krve je popsána v biblické terminologii. „Zhoubce“ je postavou první egyptské rány, stejně jako „prvorození“, *thigé* (dotknout) se v Ex neuzivá.⁵³

⁵² Laub, 127

⁵³ Attridge, 339-343

2.6. Jk 5,1-6

1 A teď vy bohatí: plačte a kňourejte nad zubožením, které na vás přichází.

2 Vaše bohatství shnilo a roucha sežrali moly.

3 Vaše zlato a stříbro zkorodovalo a ta rez svědčí proti vám, že i vaše tělo sežere oheň. Shromáždili jste si poklady na konci dní.

4 Hle, mzda dělníků, kteří žali vaše pozemky, ta mzda, kterou jste zadrželi, křičí a křik ženců vstoupil do uší Hospodina zástupů.

5 Hýřili jste a žili přepychově tady na zemi, a vykrmili jste svá srdce v den (nebo ke dni) porážky.

6 Odsoudili a zavraždili jste Spravedlivého a on se proti vám nestaví.

Je před námi krátký úsek z dopisu Jakuba křesťanskému sboru v prvním století po smrti Ježíše. Má podobu prorocké obžaloby a polemiky proti bohatým utlačovatelům mimo řady křesťanů. Pokračuje předpovědí s apokalyptickými rysy.⁵⁴ Celek řeči se nachází ve v. 4,13 - 5,6. Čtvrtá kapitola končí napomenutím, aby se plány stavěly (15) na Bohu a závěr je „kdo tak nečiní, má hřích“ (16). Po této řeči kapitola pátá i kniha končí povzbuzením k trpělivosti (7-11) a rozmanitými napomenutími (12-20).⁵⁵ Začátek ve 4,13 začíná stejně jako 5,1: teď pojd'te vy. Ve 4,13 to znamenalo: teď si pojd'te poslechnout, jak je to s vámi. Tady pokračuje: teď si pojd'te poslechnout, jak je to s vaším majetkem. Jsme v duchu paradoxních výpovědí, které připomínají Ježíšova blahoslavenství. Blahoslavení chudí, ten, kdo nic nemá a na nic nemá vliv, protože v Božím království má. Celé to království mu patří a patří do něj. Jakub to zde obrátí: chudák ten, kdo je bohatý. Protože má jenom to bohatství. A bohatství je cosi nestabilního.⁵⁶ Jakub tak pokračuje v nejlepší novozákonní tradici, vzpomeňme L 6,24 „Ale běda vám bohatým, vždyť vám se už potěšení dostalo“. Jakub nicméně promlouvá do bohaté vrstvy vzdělaných obchodníků ve městě, ti tvoří jeho sbor. To samo naznačuje, že bude-li tepat bohatství, není to jen o bohatství. Nedovolil by si svůj zámožný sbor přesvědčovat, že majetek je zlo. To by bylo příliš snadné, moralistické, jde spíše o proklamaci: v budoucím utrpení budete plakat a naříkat. Jakub je volá k pláči (*klausaté*), protože to je jediná adekvátní odpověď na katastrofu, která je čeká. Další sloveso běd – naříkání (*ololyzontés*) má výskyt v NZ pouze zde, a tam kde se vyskytuje v SZ (LXX 21x), jde vždy o proroky.⁵⁷ A jsou to bohatí lidé, kteří se

⁵⁴ Hoppe, 87

⁵⁵ Hoppe, 87. 96

⁵⁶ Mrázek, Bláznovství, 58

⁵⁷ Davids, 174

mají bát toho, co přijde, takový rozsudek totiž znají již ze Žalmů.⁵⁸ Také se zde ozývá hrdost chudých, jak k ní vybízí literatura Moudrosti, a podporují eschatologická očekávání. Jakub si vybere obraz vesnické společnosti, od které mají jeho posluchači odstup obyvatel města. Neznají už úplně rytmus, zvyky a vztahy zemědělců. Tím spíš jim Jakub může vylíčit svůj příklad. Posluchači ve městě jsou příběhem nevyplacené mzdy chudým dělníkům také pobouřeni, taková nespravedlnost. Starý zákon před takovou nesrovnalostí varoval: Lv 19,13 „*Nebudeš utiskovat a odírat svého druha. Výdělek dělníka, kterého si najmeš, nezůstane u tebe do rána*“. Ale pokračování podobenství se najednou trochu zvrtně, už se netýká jen venkova, už se týká všech bohatých, i těch ve městě. Přichází prorocství. Jakub mluví v perfektech používaných proroky – máte zrezavěno, shnilo. Tak tehdy zvěstovali lidu izraelskému svá zjevení. Zcela neodvratitelný je také pro proroka Jakuba soud, který má názorně ukázat, k čemu jejich styl života je, co si o něm myslí.⁵⁹ A teď ty drahé kovy: ty sežere rez. Co to znamená? Drahé kovy přece nereznou. Reznou obyčejné věci, které k ničemu nejsou, které jsou statické, ponechány na pospas času. Tohle zlato a stříbro bylo také ponecháno na pospas, nebylo použité. Neudělalo se s ním to, co se s ním udělat mělo. „*Rez bude svědčit*“ (futurum místo prorockého perfekta – jistotně) majetek, o který jste se nerozdělili, ta vina bude zřejmá.⁶⁰ Tento verš prokazuje úzkou spjatost s tradicí: rez bude svědčit proti bohatým. Sir 29,10 vysvětluje rezivění zlata takto: „*Zanechte stříbra ve prospěch bratra nebo přítele a nenechejte ho zrezavět pod kamenem a ztratit ho*.“ Bohatství znamená hromadit peníze, nechat takto ležet peníze znamená nedat je jako milodar, což je starověká obžaloba bohatých. Milodar je investicí do lidských zdrojů. Přece právě zachránit někoho ekonomicky, zachraňuje jeho potenciál. Najednou jde o otázku viny, nikoli trestu. Udělali jste poklady, ale ne pro svůj prospěch, ale pozdě, už jen pro své prokletí. Myšlenka vychází z přesvědčení, že poslední čas se do našich dnů již prolomil spolu s Ježíšem, a tak teď už není vhodná doba na nic jiného, než na pokání (Sk 2,17; Žd 1,2). Poklady jsou zde souborem věcí, kterým nemělo smysl věnovat přílišnou péči, protože jsou pouze nástrojem, který měl být použit. Pokladem by se stal ve chvíli, kdy by jeho vzácnost byla ztotožněna se vzácností lidského života. Jakub se navrácí k chování bohatých a vytýká rozmařilost, která je náplní bláznova života (Lk 16,19). Obtížně vyložitelný je „den porážky“. Může to být den záhuby chudých nebo den soudu nad bohatými. Tomu nasvědčuje kontext: „*již jste se vykrmili*“. Stejně tak tomu odpovídá spojení s v. 3.⁶¹ „*Odsoudili jste a zahubili jste spravedlivého; a on se proti vám nestaví*.“ Ten verš nakonec trochu

58 Dibelius, James, 235

59 Mrázek, Bláznovství, 59

60 Davids, 175

61 Hoppe, 94-95

vypadává z kontextu. O kom se mluví? Jsou to stále ještě bohatí a vlivní? A kdo je ten spravedlivý? Jsou to všichni spravedliví tohoto světa, všichni trpící? Gramaticky v řečtině je tím spravedlivým Ježíš. „Odsoudili a zabili“ připomíná totiž svou dikcí předpovědi utrpení a první reflexe Ježíšovy smrti v Novém zákoně, kde právě odsouzení či zavržení hraje stejně důležitou roli jako to vlastní zabití. Pokud jde o časy: „odsoudili a zabili“ jsou minulé časy, zatímco „on se proti vám nestaví“ je řečeno přítomným časem. To vypadá jasně. O komkoliv jiném by bylo zbytečné říkat: „zabili jste ho a on už proti vám nebojuje“, to dá rozum, je totiž mrtvý. Ale v případě Vzkříšeného Krista, to už smysl dává: protože „vy jste ho sice v minulosti zabili, ale vzkříšený vás ani dnes, v přítomnosti, neodsuzuje“.⁶² Totožnost těchto „vrahů“ není jistá. Vlivní a bohatí (Mrázek) zde stojí proti teorii množiny utiskovaných, protože ani Jakuba, ani Ježíše nezabili především bohatí (Davids).

⁶² Mrázek, Bláznovství, 60

3. Poklad v Janově evangeliu

12,1-8 Pomazání v Betanii

1 To proto Ježíš šest dní před Velikonocemi přišel do Betanie, kde byl Lazar, kterého Ježíš vzkřísil z mrtvých.

2 Udělali mu proto večeri a Marta je obsluhovala a Lazar byl jeden z těch, kteří s ním stolovali (*anakeimēnos* – participium m/p.; Mt 22,10 podobenství o hostině a těch, kteří pozvání nepozvali; Mk 14,18 + J 13,28 - označení zrádce). 3 Tehdy Marie vzala libru vzácné masti (*myrou*) z čistého nardu,

Pomazala Ježíšovi nohy,

A otřela jeho nohy svými vlasy.

A dům se naplnil vůní té masti.

4 Jidáš Iškariotský, jeden z jeho učedníků, ten který ho měl zradit, řekl:

5 Proč tato mast nebyla prodána za tři sta denárů a ty dány chudým?

6 To řekl ne, protože by měl starost o chudé, ale protože byl zloděj a pytlík s penězi na házení (vybírání?) vykrádal.

7 Tehdy řekl Ježíš: Nech ji, protože to může (musí) uchovat ke dni mého pohřbu.

8 Chudé máte vždy při sobě, mě nicméně ne vždy máte.

Při snímání z kříže (19,39-40) Nikodém přináší sto liber směsi myrhy a aloe a s tím balí Ježíše do lněných pláten. Pomazání Mariino jako poslední pomazání tedy v potaz bráno není a je vykonáno znovu (vs. Mk 16,1, kde ženy nakoupí masti, ale Ježíše už nenajdou a nepomažou, pomazání již vykonané bylo).

Mk pomazání v Betanii umisťuje stejně jako J krátce před vjezdem do Jeruzaléma, Mt již do velikonočních událostí, a oproti tomu zpráva Lk do působení v Galilei. Můžeme za tím vidět jednu a tu samou scénu (Dodd) nebo dvě odlišné (Brown, Benoit, Legault). V Galilei se setkáváme se ženou pochybné pověsti (rozpustí si vlasy) v Betánii s Marií, dokazující svou lásku cenným darem. Druhá událost byla ale inspirovaná první. Dokonce za mnohými verzemi tradice stojí nejspíše velmi složité vztahy. Slovo „tradice“ vzbuzuje dojem něčeho neměnného, „posvátného textu“ předávaného netknutě z úst do úst a na závěr kodifikovaného. Tradice je ale spíše něco žijícího a měnícího se, co se dá stopovat a čehož proměny jsou plné příslibů. To se v našem příběhu zvláště projevuje. Mk 14,3-9; Mt 26,6-13; J 12,1-8 máme vyprávění o pomazání v Betanii před pašijemi. Lukáš umisťuje příběh do jakéhosi dřívějšího času, jiného místa a jiných okolností, je ale brán v potaz, protože navzdory tomu vykazuje nezpochybnitelně janovské rysy. Pro nejpůvodnější verzi jdeme k Markovi, odehrává se poblíž Jeruzaléma, v domě

Šimona Malomocného. O tomto domě ani jeho majiteli nemůžeme říci nic s jistotou. Nevíme ani, jak široký byl okruh pozvaných, či zda všichni byli Ježíšovi příznivci. Nevíme, jak se žena dostala dovnitř, či jak pojala záměr pomazat Ježíše, z v. 8 můžeme odtušit, že se s ním znala. Žena přináší alabastrovou nádobu. Před použitím bylo nutné urazit dlouhé hrdlo, potom se nakapalo malé množství velmi drahé masti na hlavu poctěného. Obvykle se rozbití nádoby vykládalo tak, že již nebude moci být znovu užita. Je obtížné nepovšimnout si této nemožnosti znovu olej použít. Vzhledem k tomu, že žena vylila olej na hlavu za stolem ležícího Ježíše, musela stát v záhlavní části sedáku určeného obvykle pro tři osoby (Lk popisuje pomazání nohou, tedy stála ve sklopené části). Vzácná mast je poklad, který byl užit a má být zachován (*térésé*) ke dni pohřbu (ale není). „Pokladovost“ materiálu je druhořadá ve srovnání s jeho hodnotou symbolickou. Nicméně není užito čehokoli obyčejného, aby se tak stalo. Opravdu jde o substanci hodnou pozemských králů. Během toho žena nemluví nebo vypravěč rozhodne, že není nic, co by mělo být řečeno. Ve v. 8 Ježíš vysvětluje její konání tím, co je rozhodující, nikoli tím, co si žena opravdu myslí. Reakce některých na extravagantní vystoupení nás překvapuje. Vypravěč neupřesňuje, zda jsou všichni učedníky. Uvažují, že výtěžek prodeje mohl být raději užit jako milodar. Taková úvaha není nijak odsouzena, zdá se být čestná. Ježíš se nejdříve zastane ženy, čímž učiní přítrž vřavě. Poté obhájí sebe srovnáním s chudými, které zde mají, kdyby o ně stáli, ale on odejde. *Potřebný ze země nevyumizí. Proto ti prikazuji: Ve své zemi ochotně otvírej ruku svému utištěnému a potřebnému bratru.* (Dt 15,11) Žena mu projevila poslední čin lásky, ať už to věděla nebo ne, Ježíš to říká, a to platí. Když dojde na osvědčení toho, že pomazání již bylo vykonané a bylo platné, nalézáme se v kap. 16, kde ženy připravené pomazat jeho tělo, najdou hrob prázdný, čas pomazání již pominul. Její čin Ježíš dále odkazuje do evangelií pro budoucnost, spíše než její jméno.

V podobné verzi nalézáme příběh u Matouše, pouze kratší, jak je pro něj příznačné. Proměnu zaznamenáváme v identitě kritiků: již nejde o „některé“, ale o učedníky. Není uvedena částka k výtěžku za olej. Na ní konec konců nic nestojí, pouze by na sebe upoutala nežádanou pozornost. Také vynechává „*když budete chtít*“, protože to může svěst na zcestí interprety. Naopak se objevuje „*zpozoroval*“, čímž protest zmírní, ale neznamená to, že by Ježíš nevěděl, co řekli nebo chtěli říct. Ve v. 7 žena pomazává jeho hlavu, ale ve v. 12 Ježíš řekne, že pomazala jeho tělo; stejnou dvojici nacházíme Mk 14,3+8. Shodně tak evangelisté pomazání hlavy (*kefale*) považují pouze za symbolické pomazání celého těla (*soma*).

Třetí synoptik Lukáš 7,36-50 také zná tento příběh. Odehrává se ale jinde, naposledy je zmíněn Naim 7,11. Ježíš je pozván do farizeova domu. Místní kurtizána se to dozví, zakoupí vzácnou mast (*myrou*), jde do farizeova domu a přiblíží se k nohám hosta zezadu. Nakloní se přes jeho nohy, pláče na

ně a utírá je vlasy, líbá je. Konflikt nevystává z reakce okolí, ale z myšlenek farizee. Ježíš reaguje přímo kvůli sobě a nepřímo kvůli ženě. Ježíš mu poví příměr o dvou dlužnících 50 a 500 denárů, kterým dobrý věřitel (*danisté*) dluh promine. Na otázku, který bude vděčnější, farizej sám vynese rozsouzení polemiky. Lukáš si jméno Šimon mohl půjčit od Marka, stejně jako pomazání, které se dobře hodilo do obžaloby v. 46. Synoptická tradice, což je ta převažující, chápala příběh takto: ženou směřovaný čin lásky k Ježíši, byla její odpověď na odpuštění, které obdržela od Boha. Zaznamenáme-li všechny podobnosti, můžeme říci, že Lukáš z ní vycházel. Další detaily tradice nevyvrací a Lukáš toho s respektem využívá.

Jan 12,1-8 je dokladem toho, jak se dva příběhy vzájemně proluly. Motiv neznámé ženy a hříšnice vede až k Marii. „Někteří“ se stanou „učedníky“ a následně „Jidášem“. Podtón se mění, navzdory tomu, že Ježíš zůstává ústřední postavou. Pašije jsou ideově spojeny s Betánií, odpuštění a vděčná láska s pozváním na večeři do domu farizeova. Obě tradice mají svojí postavu, ke které se pojí důvěra: janovská Marii, která myslí pouze na Ježíše v kontrastu s Jidášem, který myslí pouze na sebe a lukášovská ženu hříšnici, která vítězí nad farizeem. Ježíš v obou nastavuje měřítko pravdy, ale v janovské přidává bod obratu. Ježíš je stále na svobodě a obklopen přáteli, také ale musí čelit nepochopení a úkladům. Ježíš chápe situaci a temný stín pohřbu se vznáší nad čtenářem. Ježíšovo působení na zemi se blíží ke konci.⁶³

Časový odkaz nijak nepoukazuje na události Velikonoc. Lazarův přídomek „kterého vzkřísil z mrtvých“ (v. 9 opět) již byl zřejmě zažitý, protože jinak tato informace v těsném sousedství s vyprávěným příběhem o vzkříšení Lazara nemá význam.

Marta obsluhuje, stejně jako v Lk 10,40, kde to zapadá do kontextu, že Ježíš byl k nim domů pozvaný. Přítomnost této ženy (stejně jako Marie) je pro židovsko-křesťanského čtenáře překvapující, ale odpovídá naopak tradici křesťanko-pohanské naaranžovat do scény tolik biblických postav, kolik je možné. V tomto duchu je líčení dosti názorné.

Tento rys je dominantní také pro širší záběr líčení. Marie je představena po Martě, ve spojení s tradicí nás vede k Janovskému pramenu („žena“ Mk 14,3; „žena hříšnice“ L 7,37nn; „Marie, zvaná Magdalská, z níž vyhnal sedm démonů“ L 8,2). Bere římskou libru (327g) drahého oleje z nardu a pomaže Ježíše (není zmínka o rozbití alabastrové nádoby Mk 14,3). V této scéně je naznačeno pouze pár věcí. Kde se vzala Marie s drahou masťou, vypravěč neuvádí. Ve středu dění je, že je schopna teď a tady ho pomazat. Text pramene je zde již zřejmě ne zcela souvislý. Když Marie Ježíšovi pomaže nohy, nikoli hlavu a utře je svými vlasy, pohybuje se mimo zvyklosti, protože pouze prostitutky chodily s odhalenými vlasy. Tou Marie není, i když miluje Ježíše

⁶³ Haenchen, 85-88

zdánlivě bezstarostně. Že vůně naplňuje celý dům je doklad toho, že mast byla velmi drahocenná. Hirsch pomazání vidí jako projev díky za vzkříšení Lazara. Díkůvzdání se vznáší jako nevyslovená modlitba v prostoru kolem Ježíše. Možná je zde ale jistý romantický posun, a taková interpretace je čtvrtému evangelistovi cizí, jak se dozvíme dále. Neočekávána pocta (a zdánlivě hojná, jak vyplývá ze srovnání s L 7,40nn) od Marie stojí v ostrém kontrastu s reakcí Jidášovou. Ten prezentuje materiálně zaměřený svět, navzdory tomu, že se snaží tvářit jako ochránitel chudých.

Starost o chudé zní velmi zbožně. Čtenář je informován, že o chudé mu ale vůbec nejde, nýbrž o ty peníze, které činily dělníkovu mzdu za 300 dní, a ke kterým se držitel pokladny již nedostane. Křesťany od počátku pálila otázka, proč Jidáš Ježíše zradil. Odpověď má být nalezena v Zach 11,12-13 (*Řekl jsem tedy: „Pokládáte-li to za dobré, vyplatte mi mzdu; ne-li, nechte být.“ Tu mi odvážili jako mzdu třicet šekelů stříbra. Nato mi Hospodin řekl: „Hod’ to tavičovi, tu nádhernou cenu, již mě ocenili.“ I vzal jsem těch třicet šekelů stříbra a hodil jsem je v Hospodinově domě tavičovi.*) a Jan sumu desetinasobí. V této pasáži se tradice neznepokojuje tím, že byl Ježíš zrazen tím nejméně příhodným mužem, zlodějským držitelem pokladny. Údajná data získaná ze Zach se zdála natolik přesvědčivá, že již nebylo třeba dalších psychologizací.

Ježíšova odpověď začíná starobyklým povelom „nech ji“. Tato instrukce je založena na nové interpretaci Mariiny lásky: předpověď pomazání po smrti. Uspořádání slov je obtížné, může vyjadřovat dle Schlattera, že zbytek v nádobě uchová na jeho mrtvolu, stejně tak Bultmann „*musí to zachovat na den mého pohřbu*“. Jakkoli nejstarší text vypadal, byl chápán zřejmě jako předpověď Ježíšova pohřbu a jako takový omluven. Hirsch pokračuje: jako díky za přivedení Lazara k životu je jeho tělo pomazáno ke smrti – ze všech lidí, které Ježíš v evangeliích potkává, se možná Marie dostala nejbliže k tajemství hodiny, která nastala.

Argumentace je prodchnuta očekáváním smrti, o které Ježíš věděl a nebránil se jí. Jejím aspektem je i to, že Ježíš odejde a již zde nebude, že je poslední příležitost mít ho jako blízkého společníka a přítele na zemi, i to je v Mariině aktu obsaženo. J. Jeremias zdůrazňuje, že pro výjev je důležité palestinské pojetí almužny a skutku lásky. Dar peněz chudým je almužna. Pohřbení mrtvého těla je zvláštní akt lásky, ceněný více. Vysvětlení, které odpovídá Markově zprávě, je ale proti: žena si není vědoma, že pomazává tělo k pohřbu. Vztah almužny a daru lásky není ale ústředním problémem, spíše už kontrast Ježíše a chudých. V Janovské verzi se příběh obrací k faktu, že Ježíš zde nebude vždy, kdežto chudí ano. Z problému se nedostaneme ani argumentací, že Ježíš využije rabínského pojetí almužny a daru lásky ve

prospěch ženiny obhajoby, tím bychom „palestinskou autenticitu“ vykoupili příliš vysokou cenou.⁶⁴

⁶⁴ Haenchen, 84

4. Poklad v Novém zákoně

4.1. Kontrast k boží věci

Je pokladem jako kontrastem k boží věci. Poklady jsou totiž pomíjející (Mt 6,19; Lk 12,16-21 *Blázne, ještě této noci si vyžádají tvou duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?*), ale především zotročují (Mt 6,21) a vedou k nesmyslným řešením (Jk 5,3; srov. Ř 2,5 – boží hněv pro den hněvu). Boží věc, jak vyvstává z Kázání na hoře, a Boží království, znamená (Ga 5,22) lásku, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrotu a věrnost, protože to je ovoce Ducha. Poklad v nebi, v Božím království, je spíš než objem něčeho někde, životní pocit, obraz bezpečí, které je jediné nezczitelné. Je to něco, co vám nikdo nevezme, co – obrazně řečeno – můžete deponovat v nebi, v jiný čas. (Mt 6,19-21) K tomu směřují také lukášovské měšce: *opatřte si měšce, které se nerozpadnou* - odkazuje k pokladnici, která by uchovávala nebeský poklad, ta by nesměla podléhat zkáze, ne jako ty pozemské měšce, které způsobují vlastníkům jen úzkost. *Thesaurus* je zde obsahem měšců, v apozici k pokladnici (srov. 6,45 „z pokladu svého srdce vydává“). Takové uložení by bylo nepomíjející.⁶⁵ Je-li poklad člověka uložen v nebi, zvláště skrze pomoc chudým, jeho srdce bude soustředěno na Boha. Na druhou stranu, když se někdo soustředí na shromažďování majetku, nemůže jeho pozornost být zcela obrácena k Bohu. Ten samý člověk nemůže sloužit Bohu a penězům (16,13), ale může sloužit Bohu správným užitím peněz.⁶⁶ (Lk 12,32-34) „*Větší bohatství než poklady*“ je také „*pohanění Krista*“. Smysl, ve kterém Mojžíš mohl přijmout „pohanění Krista“ v Žd 11,23-28, není jasný. Dále naznačuje, že dnešní lid Boží má lepší základy, než měl lid starozákonní: Mesiáše. Odložení pokladů pro větší bohatství, které je na dosah, je aktuální situací víry.⁶⁷ Poklady zde už byly nashromážděny pozdě, už jen pro konec dnů. Myšlenka vychází z přesvědčení, že poslední čas se do našich dnů již prolomil spolu s Ježíšem, a tak teď už není vhodná doba na nic jiného, než na pokání (Sk 2,17; Žd 1,2). Poklady jsou zde souborem věcí, kterým nemělo smysl věnovat přílišnou péči, protože jsou pouze nástrojem, který měl být použit. Pokladem by se stal ve chvíli, kdy by jeho vzácnost byla ztotožněna se vzácností lidského života. (Jk 5,1-6)

⁶⁵ Nolland, 689

⁶⁶ Stein, 353

⁶⁷ Laub, 127

4.2. Sociální závazek

Důležitým aspektem problematiky je vztah k židovské tradici. Ježíš své učedníky vede k prodávání svých statků a utržený zisk dávat jako almužny, připoutají se tím k nebi (Lk 12,33n; 16,9 – nepoctivý správce snižuje úpisy; 18,22n; Lukáš - židovská provenience), protože takový poklad je povede za sebou (Mt 19,21; 6,21). Ježíšovy obraty jsou vlastní tehdejší židovské teologii, ale je v nich pominuta myšlenka záslužnictví. Židovské písemnosti naznačují, že milodar uchovává majetek pro nepříznivé časy; spravedlivý člověk tak uchovává život pro sebe u Pána.⁶⁸ Srdce, které je s Bohem, bude srdcem, které má Království nebeské stále na zřeteli. (Lk 12,32-34) Matouš zbavení se majetku vidí nikoli jako zákon pro všechny, ani jako radu pro pár vyvolených, ale jako výzvu všem, aby vyrazili touto cestou nejdál, jak je to možné směrem, k lásce. Poklad na nebi a na zemi jsou pro Matouše vzájemně se vylučující. Otázka po majetku se stává otázkou lidského života a cesta k pokladu vyžaduje přijetí zodpovědnosti s ním spojené. Blahoslavení chudých a plačících (5,3-4) dává hodnotu nejen jejich životu, ale také životu těch, kteří se rozhodnou investovat do „lidských zdrojů“. Kteří své poklady nechají vstoupit do jejich naplnění, zhodnocení. A naleznou tak poklad zcela jiných rozměrů. (Mt 19,16-22) „Větší bohatství než poklady“ nalézáme také v Žd 11,23-28, a je ním „pohanění Krista“ (viz 10,33). Smysl, ve kterém Mojžíš mohl přijmout „pohanění Krista“, není jasný. Pomazaným zde může být Mojžíš sám. Nebo naznačuje, že dnešní lid Boží má lepší základy, než měl lid starozákonní, že jeho poklady Kristus překonal. Aktualizace autora je zde také pro jeho vlastní obec, která má na sebe vzít pohanu Ježíšovu. Odložení pokladů pro větší bohatství, které je na dosah, je situací víry, která žije v nepřátelských podmínkách.

4.3. Opravdové bohatství

Jen ten, kdo je „v Bohu bohatý“, v Božích očích, před Bohem (L 12,21) má naději na království Boží. A bohatý před Bohem je pouze ten, kdo čerpá z pokladů v Kristu (Ko 2,3). Komunita je zvána poznat Boží tajemství v Kristu. Jakékoli hledání vědění a poznání (*gnósis, sofía*) mimo Krista je zbytečné, protože veškeré (*pantés*) je v něm. Tato dvojice je téměř sjednocena již v židovské tradici. Společně stojí také v Pavlově modlitbě v Ř 11,33. Všechny poklady vědění a poznání jsou v Kristu, ale jsou v něm skryty. Je zde obraz skrytého pokladu, kvůli kterému se musí nálezce všeho vzdát, aby ho mohl získat. Tato věta naznačuje, že je ale jediné místo, kde takový poklad může být nalezen. Židovská mystika často mluví o skrytém pokladu, aby vzbudila zájem

⁶⁸ Marshall, 525

o své pravé poznání, protože pod rouškou tajemství se ukrývá něco zjeveného pouze vyvoleným.⁶⁹ Je to tradice vyznání sboru, kterou je třeba střežit. Je to také poznání, jehož pramenem je Ježíš. Ukryty jsou pouze před těmi, kteří nejsou spojení pevným poutem v lásce. (Kol 2,1-5) Srdce těchto lidí se stávají pokladnicí (Mt 12,35), v níž jsou ukládány a z níž vycházejí dobré věci a činy (Ga 5,22). Dobré slovo je to, které vede k činu. Pokud slovo nevede k činu, je *argón*, zbytečné, plané, bez užitku. V soudný den budou lidská slova posuzována, zda přinesla činy a u Mt jsou to činy lásky. Poklad je zde obsah srdce, naplnění truhlice dobrým či nemocným. Poklad není nadpozemský, ale je uvnitř nás, stejně jako míza stromu dobrého ovoce je dobrá. Jejich kvalita závisí na pokladu, budou dobrá nebo planá. Poklad je dobrý nebo planý v závislosti na hnojení, roubování, máme ho „udělat“, stává se díky nám. (Mt 12,33-37) Vše se nakonec rozhodne v srdci. A dokud srdce nepřijme Slovo od Boha, zůstává nemocné. A z takového nic dobrého vzejít nemůže. Ti, co věří, jsou ale vyzváni stále dobré vynášet na světlo z pokladu srdce. Na slova a činy je důraz kladen také v lukášovské verzi přikázání lásky k nepřátelům 6,27-28: Milujte své nepřátele. Dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí. Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují. (Lk 6,43-45)

4.4. Moc bezmocných

Poklad je svěřený slabým. V 2K 4,7 srovnává Pavel evangelium s pokladem takové slávy, že září z jeho nemocného a slabého srdce: „*máme ten poklad v nádobách hliněných*“, aby tím vynikla boží moc. „Hliněné nádoby“ evokují něco křehkého, obyčejného, postradatelného. Poklad, který je chráněn pouze prachem a vodou, zdůrazňuje Pavlovu malost a Boží velikost. Obraz pravděpodobně vychází z Pavlova blízkého vztahu ke Starému zákonu, který začíná vyznáním, že Bůh stvořil člověka z prachu půdy a klasicky zobrazuje Boha jako hrnčíře. V tomto aiónu jsou poklady nesené v pozemských nádobách. Pavel nespecifikuje, co myslí pokladem. Mohl mít na mysli „světlo své slávy ve tváři Kristově“ (v. 6), to by ale také zahrnovalo světlo evangelia slávy Kristovy (4,3–4) které je tak ceněné u všech křesťanů. Spíše se zdá, že myslí světlo zjevené evangeliem než svým apoštolským úřadem (3,7–9; 4,1). Podobně 2Tm 1,12.14, kde užívá *parathéke* (něco u někoho uložené, svěčené, také zástava). Podle BKr pisatel 2Tm něco skládá u Boha (*jist jsem tím, že mocen jest toho, což jsem u něho složil, ostríhati až do onoho dne*), nověji naopak Bůh svěřuje pisateli (*Jsem přesvědčen, že on má moc chránit, co mi svěřil, až do onoho dne.*) Důvěřuje Bohu, že zachová evangelium pro všechny lidi do konce světa. Timoteus je nabádán následovat Pavlův příklad a strážit pravdu, „dobrý vklad“ Ducha svatého, který přebývá mezi námi. Dostal

⁶⁹ Lohse, 117

svěřený drahocenný poklad spásné zvěsti díky vkládání rukou, aby jej sčejzil a předával dál. Schopnostmi k hájení svěřeného ho vybavil Duch svatý.⁷⁰ Apoštolův příkladný charakter se v napomenutích Timoteovi stává výpovědí o Pavlovi – nestydí se a jemu svěřené je opatrováno (*paratheké*). Obecné užití tohoto termínu v pastorálních epištolách nás vede k pochopení *paratheké* jako „víry“ svěřením církvi ve formě tradice. (2Tm 1,6-14)

4.5. Skrytý v poli

Království Boží je přirovnáváno k pokladu ukrytému v poli (Mt 13,44), pro nějž je ten, kdo jej nalezne, ochoten obětovat vše. Protože kdo má tento poklad, už víc nepotřebuje, vše mu bude přidáno (Mt 6,33). Námezdný dělník se v matoušovském podobenství dostává do situace, která může změnit jejich život. Nezaslouženě přichází k pokladu, který lidé potkávají jen jednou za život. Takový poklad všichni chtějí najít a on se objeví v nejméně čekané a nejméně vhodné době a podobě. Je to příběh proměněných nabídek, využitých šancí. Příběh ježíšovského povolání a následování. Lk 14,33 Tak ani žádný z vás, kdo se nerozloučí se vším, co má, nemůže být mým učedníkem. A je to příběh boží milosti. Poklad (Království nebeské) je to, co je skryto od založení světa ve světě (poli, v. 38). (Mt 13,44) Podobně se potom poklad zakopává a objevuje v podobenství o hřivnách. Boží království dává do ruky možnosti (hřivny), ale pokud je nevyužijete, tak jako byste je neměli. Poklad není něco neměnného, ale něco, na čem je třeba pracovat. A zakopat ho, to není to, co pokladu prospívá. Sedět na svém talentu znamená ho nemít. Účtování se služebníky je metaforou k Poslednímu soudu a zároveň jde o vypravěčský rámec, který má podtrhnout obecně lidské sdělení textu, které sestává z psychologické polohy člověka, který svázán strachem z nezdaru raději neudělá nic než by udělal něco špatně. Je-li důraz kladen pouze na zúčtování, jde o podobenství o Posledním soudu. Je-li kladen také na dar peněz, je o Království nebeském.⁷¹ (Mt 25, 14-30) Jinak se hřivny projevují u Lukáše. Počáteční stejný vklad se dle schopností násobí různě, a také odměna již není jednotná matoušovská radost, ale menší okrsek. „Pokladovost“ hřivny také ztrácí matoušovský atribut zakopání do hlíny z technických důvodů – Lukášovy míny se vejdou do kapsy, Matoušovy talenty jde jen zakopat. Nedůvěra vůči všem a všemu, protože my jsme ti povolání, kteří vědí, co a jak a žádné bankovní poradce nepotřebujeme, vede k sezení na pokladu. Tento sluha pro své nic udělal všechno: nic. Potom „kdo má, tomu bude přidáno“, již nezní tak nespravedlivě. Matoušovský jinotaj pokladu jako obdarování se u Lukáše jeví spíše jako poklad daru evangelia. V tom případě, kdo a jak ho je

⁷⁰ Borse, 71-72

⁷¹ Luz, Matthew 8-20, 524

schopen šířit, takový dostane okrsek; je také třeba ho vytahovat z kapsy, pracovat s ním; a konečně, kdo mu uvěřil, ten z něj bude žít, ale kdo nemá, kdo neuvěřil, ten přijde i o to, co má. (Lk 19,11-27)

4.6. Práce s pokladem

Obsah, identita pokladu a kdo k němu má přístup, je specifikováno v Mt 13,51n. Bkr „učitel umělý v království nebeském“, a Čep „zákoník, který se stal učedníkem království nebeského“, tedy byl vyučen v pravdách království božího, přistoupil na logiku božího řádu, tolik nepodobného lidskému a je schopen určit to důležité ze Zákona a Proroků (staré) i Ježíše (nové), aby sloužil jiným. Důraz je položen na rozmanitost toho, co se v pokladu nabízí a stěžejní roli toho, který vybere, co je zrovna podstatné. „Poklad“ je místo, kde jsou vzácnosti. Hospodář v pokladnici nachází i nečekané věci, na které už se zapomnělo, nebo se najednou ukážou v novém světle. Jejich hodnota zůstává, i když se život změnil nálezem nového pohledu. Jen se dostanou do nového kontextu. Nalezení pokladu neznamená všechno zavrhnout, stejně jako nové v pokladu nemusí mít větší hodnotu než staré. Poklad je Písmo, čímž se přibližuje podobenství o hřivnách u Lukáše, kde evangelium je třeba šířit a starat se o něj.

4.7. Pozemská vzácnost

Skupinu textů tvoří také ty, kde za *thesauros* můžeme dosazovat něco jiného pouze za pomoci alegorie nebo rétorické zkratky. Pokladem je v nich pozemská vzácnost. Jde o příběh Klanění tří králů (Mt 2,9-12), kteří otevírají pokladnice a nabízejí dary, připomínající známé proroctví z Iz 60,6 o přicházejících pronároděch se svými králi na Sion. Starozákonní líčení zná sice krále přinášející Šalomounovi zlato a kadidlo, ale chybí tu myrha. Význam darů není znám. Starocírkevní výklad je alegorický: zlato symbolizuje, že Ježíš je *král*; kadidlo je spojeno s kultem, vyjadřuje jeho božství; myrha anticipuje jeho utrpení - víno s myrhou mu budou dávat před ukřižováním. Matouš víno s myrhou, jak ho známe z Markových pašijí, ale změnil na víno se žlučí, což teorii bourá. Spolu se zlatem se zřejmě chce vyjádřit, že přinesli to nejcennější, co šlo přinést.⁷² Podobně ve Sk 8,26-28 Filip odhalí smysl věcí v Kristu správci pokladnice. Správce pokladů se nechá pokřtít a raduje se - dostane poklad Ducha svatého. Jde o cizince, s fyzickou odlišností, sociálně hůře začlenitelného a nábožensky nečitelného. Dostáváme se na pole Ježíšovských setkání s lidmi mimo většinovou společnost. Ježíšova síla pro tyto lidi spočívá v síle jeho osobnosti, Filip si musí vystačit se zprávou o něm, o Bohu, s

⁷² Luz, Matthew 1-7, 114-115

evangeliem. Správce pokladů ztělesňuje sílu zvěsti, která nezná hranice mezi lidmi.

4.8. Vítězství života

Thesaurus u Jana nenacházíme. Vzácný materiál ale nalézáme v příběhu o pomazání v Betanii (12,1-8). Žena přináší alabastrovou nádobu, kterou je potřeba rozbít, aby mohla být použita. Obvykle se rozbití nádoby vykládalo tak, že již nebude moci být znovu užita. Vzácná mast je poklad, který byl užit a má být zachován ke dni pohřbu (ale nakonec není, respektive již zde se odehrává pomazání). „Pokladovost“ materiálu je významná, nicméně druhořadá ve srovnání s jeho hodnotou symbolickou. Opravdu jde o substanci hodnou pozemských králů, ale především se ní k pohřbu a korunovaci pomazává Syn Boží. Spojuje se zde neslučitelné, smrt s vítězstvím, jako ilustrace podstaty Ježíšova kralování, ve kterém je něco většího a silnějšího, než to, co lidský život determinuje. Vonná mast (*myrou*) darovaná člověkem někomu, kdo tuto determinaci staví na hlavu svou smrtí, ke které je pomazán, aby mohl nad ní kralovat, je pokladem nečekané hodnoty, který mohl být pouze majetkem, ale stal se poselstvím. Někteří uvažují, že výtěžek prodeje mohl být raději užit jako milodar, to je legitimní úvaha, zvláště v židovském kontextu, kde teprve poklad proměněný v pomoc nachází svou hodnotu. Ježíš se ženy zastane a obhájí sebe srovnáním s chudými, které mají k dispozici, kdyby o ně stáli, ale on už zde nebude. Teď je poslední čas bytí s tělesným Kristem, poslední čas, kdy je možno zakoušet jeho fyzický dotek. Žena mu projevila poslední čin lásky, kterým je pomazání nebožtíka, ať už to věděla nebo ne. Když dojde na osvědčení toho, že pomazání již bylo vykonané a bylo platné, nalézáme se v kap. 16, kde ženy připravené pomazat jeho tělo, najdou hrob prázdný, čas pomazání již pominul. Její čin Ježíš dále odkazuje do evangelií pro budoucnost, spíše než její jméno, stejně tak jako hodnotu vztahu, který je potřeba naplňovat teď a tady, protože příležitost se nim nechat naplnit a vstoupit do Království nebeského nemůže počkat, až uděláme něco důležitějšího.

Závěr

Splněním dílčího cíle, vypracováním čtrnácti exegezí novozákonních oddílů užívajících slova „poklad“ a tří dalších užívajících jiného výrazu, ale zdůvodněně přiřazených, jsme došli k cíli hlavnímu, tedy rozpoznání několika okruhů užití tohoto slova, respektive obrazu. Roztříděním dosažených interpretačních rámců se dostáváme k několika základním modelům, které charakterizují roli „pokladu“ v Novém zákoně z pohledu materie, alegorie a symbolismu:

Materiálním tématem se poklad stává v textech, kde se interpretační rámec zabývá jeho fyzickou podobou. Je to skupina textů, ve kterých poslední role pokladu je být souborem majetku a nenalzáme žádných dalších významů (Mt 2,9-12; Sk 8,26-28) a tam, kde poklad je Písmo a evangelium, ze kterého je třeba dobře volit a zvěstovat ho (Mt 13,51-52; Lk 19,11-27). O faktickou materiální hodnotu pokladu jde také textům zabývajících se sociálním aspektem majetku (Lk 12,32-34; Mt 19,16-22).

Alegorii využívá skupina textů, které vidí poklad za vším, co se postaví jako smysl života oproti životu naplněnému láskou (Mt 6,19-21; Žd 11,23-28; Jk 5,1-6). Nebo naopak je alegoricky skryto Boží království (Mt 12,33-37; Lk 6,43-45; Kol 2,1-5; Mt 13,44; 25,14-30; Lk 19,11-27).

Silně symbolický podtext má poklad janovský v podobě vonné masti (12,1-8), který je velikonoční předehrou pro poklad ženami v zemi nenalezený. Dále je poklad symbolem pro Ducha, jako v hliněné nádobě svěřeného slabým (2Tm 1,6-14).

Další možná práce na textech souvisí s mapováním starozákonních podob užití „pokladu“ (hebr. *’ôšár*, odvozené podobně jako staročeské poklad od slovesa hromaditi, kládati na hromadu.) Zde je kontakt s těmito texty pouze v rámci exegeticky přímé souvislosti s texty novozákonními (Ž 72,10-11; Iz 60,6; 45,3; Přís 2,1-5 aj.), ale nad tento rámec zůstává mnoho dalších starozákonních textů. Většinou v nich jde o to, co se skládá (zlato, kovy, nádoby, obilí apod., např. Joz 6,19,24; 1Kr 7,51; 14,26; 15,18; 1Pa 26,20,26; 2Pa 32,27; Př 10,2; 15,16; Am 3,10), nebo také o místo, kde se to skládá (Dt 28,12; 1Kr 15,18; 2Kr 20,15; Jb 38,22; Ž 135,7), vzhledem k tomu, že různým materiálním výčtům je ve Starém zákoně věnován větší prostor než v zákoně Novém. Nicméně Hospodin také otevírá pokladnici nebes (Dt 28,12), spoléhání na poklady je označeno jako bezbožnost, která neujde trestu (Jr 48,7; 49,4) a v apokryfních knihách se mluví o pokladu almužen (Tobiáš 4,8nn), takže témata novozákonní, jak jsme je detekovali, zde jasně rezonují.

Podobně pouze příležitostně byly použity starocírkevní výklady textů a i zde jsou otevřené možnosti pro studium a interpretaci. Pro naše potřeby se stal užitečným Arthur A. Just: *Ancient Christian Commentary on Scripture NT*, i když jen část zpracovaných materiálů byla použita.

Naplnění pomyslného hlavního cíle se tímto stalo. Charakter užití thesauros v Novém zákoně z práce vyplývá. Nevyplývá, a ani dle provedených exegezí nemůže z ní vyplynout, jednotná náplň slova „poklad“. Vyplývají z ní ale sémiotické, kontextové okruhy užití slova novozákonními autory. Jednotícím prvkem u těch výskytů „pokladu“, které předpokládají nějaký druhotný význam, je nesamozřejmá cennost, kterou je nutné vášnivě přijmout a racionálně předávat. Tím připomíná dvacátou kapitolu Janova evangelia, když popisuje nedělní události po objevení prázdného hrobu. Právě ten se stává uzavřením vypravěčského oblouku této práce, protože jedině poklad, který se nenašel, se může stát tou pravou pointou. Ten poklad se sám o své vůli zjevuje jako Vítězící nad dírou v zemi, do které byl uložen; nabízející se k přijetí a vyzývající ke zvěstování (v. 22-23)... „Nález pokladu“ jako institut z českého právního jazyka zmizel ve 20. století, byl nahrazen „nálezem věci“ nebo „archeologickým nálezem“, poklad již není možné nalézt, i kdybychom se snažili, řečeno s nadsázkou závěru. Poklad je obraz pro něco vzácného, světu nevlastního, s čím máme pramalou zkušenost, protože se s tím nemáme obvykle možnost konfrontovat, a je třeba dát se vést hodnotami, které jsme citem v Duchu svatém přijali za vlastní. Novozákonní poklad je dobrým znakem pro všechno, čím je Ježíšova zvěst, evangelium a Království nebeské.

Seznam literatury

Attridge, Harold W. The Epistle to the Hebrews : a commentary on the Epistle to the Hebrews, Philadelphia : Fortress, c1989.

Borse, Udo. První a druhý list Timoteovi; List Titovi, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Bovon, François. Luke 1 : a commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50, Minneapolis: Fortress Press, c2002.

Conzelmann, Hans. Acts of the Apostles : a commentary the Acts of the Apostles, Philadelphia: Fortress, c1987.

Davids, Peter H. The Epistle of James : A Commentary on the Greek Text, Includes indexes.; Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1982.

Dibelius, Martin. James : a commentary on the Epistle of James, Philadelphia : Fortress, c1975.

Dibelius, Martin. Pastoral Epistles : a commentary on the Pastoral Epistles, Philadelphia : Fortress, c1972.

Dodd, Harold C. The parables of the Kingdom, New York : Charles Scribner's Sons, 1961.

Garland, David E. Vol. 29, 2 Corinthians, electronic ed.; Logos Library System; The New American Commentary Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2001, c1999.

Haenchen, Ernst. John 2 : a commentary on the Gospel of John : chapters 7-21, Philadelphia : Fortress, c1984.

Hoppe, Rudolf. List Jakubův, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Just, Arthur A. vol. 3, Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture NT 3. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2005.

Laub, Franz. List Židům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Laymon, Charles M. ed. The Interpreter's one-volume commentary on the Bible: introduction and commentary for each book of the Bible including the Apocrypha, Nashville : Abingdon, 1990.

Limbeck, Meinrad. Evangelium sv. Matouše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

Lohse, Eduard. Colossians and Philemon : a commentary on the Epistle to the Colossians and Philemon, Philadelphia : Fortress, c1971.

Luz, Ulrich. Matthew 1-7 : a commentary, Philadelphia: Fortress, 2007.

Luz, Ulrich. Matthew 21-28 : a commentary, Philadelphia : Fortress, c2005.

Luz, Ulrich. Matthew 8-20 : a commentary, Minneapolis: Fortress, c2001.

Marshall, I. Howard. The Gospel of Luke : A Commentary on the Greek Text, Includes indexes, The New international Greek testament commentary, Exeter: Paternoster Press, 1978.

Mrázek, Jiří. Bláznovství víry podle Jakuba: výklad Jakubovy epištoly, Jihlava: Mlýn, 2006.

Mrázek, Jiří. Evangelium podle Matouše, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze, 2011.

Mrázek, Jiří. Lukášovská podobenství. Jihlava: Mlýn, 2007.

Nolland, John. The Gospel of Matthew : a commentary on the Greek text, Grand Rapids : William B. Eerdmans ; Bletchley : Paternoster Press, c2005.

Novotný, Adolf. Biblický Slovník, Kalich 1956.

Stauffer, E. Jesus – Gestalt und Geschichte, Bern 1957.

Stein, Robert H. vol. 24, Luke, electronic ed.; Logos Library System; The New American Commentary Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2001, c1992.

